

Odlingar och demokrati

Public Globality Gardens

Christel Lundberg
kreativ producent,
Konst, Kultur och Kommunikation, Malmö Högskola
examensarbete våren 2003
handledare Max Liljefors

Innehåll

Abstrakt	3
Inledning	4
Teori och Metod	5
<i>Public Globality Gardens</i>	7
Inledning	7
Definition.....	8
Koloniträdgården på S:t Knuts torg	8
Hållbar stadsutveckling och gröna aktiviteter	8
Dokumentation, rapport och presentation	9
Malmös problematik	10
Förgröningsbehovet i Malmö stad	12
Inledning.....	10
Den gröna bristvaran.....	11
Den sociala problematiken.....	12
Det miljömässiga problemet	13
Det estetiska problemet	17
Sammanfattning	17
Stadsbyggnadsprocessen i Malmö.....	19
Inledning	19
Stadsplaneringsprocessen och Kalkbrottsgatans odlingslottsområde.....	19
Stadsplaneringsprocessens olika faser	22
Översiktsplanen	23
<i>Hur är det med demokratin och översiktsplanen?</i>	24
Detaljplanen.....	28
Dialogerna och samtalen.....	29
Några vanliga läsningar i dialogen.....	30
<i>Egenintresse</i>	30
<i>Minoritetsgrupper ställs mot varandra</i>	30
<i>Bostadskön</i>	31
<i>Vi måste locka företagen hit</i>	32
Hur ska man göra för att förbättra dialogen?.....	33
Koloniträdgården.....	34
Placeringen.....	36
Hur koloniträdgården på S:t Knuts torg fungerar	40
Samarbetspartners	41
Tidsaspekten	42
Deltagarperspektivet	42
Sammanfattning.....	43
Referenser	46

Odlingar och demokrati

Abstrakt

Public Globality Gardens är en aktionsgrupp som bildades under våren 2003. Syftet var att inom ramen för konst öppna upp ett nytt synsätt på problem och brister i stadsplaneringsprocesser i Malmö. Gruppens första aktion är "*Koloniträdgården på S:t Knuts torg*" i centrala Malmö.

Idén med "*Koloniträdgården på S:t Knuts torg*" är initialt en reaktion mot den väntade nedläggningen av Kalkbrottsgatans odlingslotsområde på Sibbarp i Malmö. Det i demokratiskt hänseende bristfälliga sätt som odlare på detta område, däribland jag själv, har bemötts med av berörda politiker och tjänstemän i Malmö har gjort det nödvändigt att reagera.

Idén var att "flytta" in problematiken och konflikten kring den enskilda händelsen på ett område i staden och göra den till ett generellt problem för hela Malmö stad. Malmö stad lider en stor brist på grönyta trots att den kallas "parkernas stad" och med den förväntade förtätningen och inflyttningen till staden blir behovet av grönytor ännu större. Det är därför av intresse för hela Malmö stad att *inga* grönområden läggs ned.

Trädgården är ett bra verktyg för att skapa en diskussion om hur vi planerar våra urbana rum. Diskussioner som är viktiga om hur den demokratiska gången är i stadsplaneringsprocesser, hur vi gestaltar stadsrummen, och vad vi kan använda våra offentliga rum till.

Public Globality Gardens drivs av kreativa producenten Christel Lundberg och är ett samarbete med Konstfrämjandet Skåne, Naturskyddsföreningen i Malmö samt ABF i Malmö.

Källor till detta arbete har erhållits främst genom intervjuer, tidningsartiklar samt läsning av olika statliga utredningar, lagtexter och Malmö stadsfullmäktiges protokoll.

Inledning

Det var 1997 som jag första gången satte spaden i Malmös jord på Kalkbrottsgatans odlingslotsområde. Jag visste inte då att det helt skulle förändra mitt sätt att arbeta och tänka.

Året därpå började jag tillsammans med två andra konstnärer som också var odlare på området skissera på något som senare skulle komma att bli samtidskonstutställningen *aktion:koloni*.¹

Det var en utställning som hade två delar; dels en ren konstpresentation, dels en infobank och ett forum därför att koloniområdet var hotat av nedläggning. Kommunen tänkte bygga lyxvillor på det havsnära och attraktiva området och kolonisterna skulle bort! Detta upprörde oss alla kolonister men också många andra i staden.²

Det var när vi märkte att det inte gick att få en dialog med någon politiker inom stadsplaneringsprocessen som aspekten *aktivitet* vi hade med i vårt handlingsprogram sidan och *konst och odling* aktiviteter blev **politisk aktivitet**.

Nu tre år senare har jag ett uppsägningsbrev i handen som överlämnades av polisen. Jag har inte längre ett kontrakt men vi har fått tillstånd att odla hela året ut (2003). Jag sitter nu i styrelsen för protestaktiviteterna mot nedläggningen av området som språkrör för den ideella föreningen "Kalkbrottsgatans odlareförening". Vi var alla sorgsna över att vår oas skulle försvinna, många av oss hade i odlingen funnit något som gjorde att vi kunde koppla av från vardagens stress och överarbete. Men en dag när jag satt bland några vänner flög en vild tanke i mig: "Då flyttar jag väl min kolonilott till Gustav Adolfs torg" sa jag högt och vi skrattade alla åt det vansinniga i detta.

Odlingslotter, nyttohaver eller parsellhager, det spelar ingen roll vad vi kallar dem för, de har alla samma ingrediens av öppenhet och offentlighet. Estetiskt ser odlingslotter och områden likartade ut både över rum och tid. Det är platser där tiden tycks ha stannat upp. Det är där man finner människor som lugnt hackar i jorden, som sår sina frön och som finner gemenskap i det enkla. Det är platser som är så ekonomiskt blygsamma i kostnad att precis alla har råd att hyra en sådan. Det enda som krävs i Malmö stad är att man ska vara mantalsskriven i kommunen.

Public Globality Gardens genomsyras av min kärlek till alla dessa områden över hela världen. Vart jag än ser dem känner jag samma sak. Men platsen är inte min. Jag vill inte heller äga den. Men jag vill inte heller flytta på mig. Traditionellt sett flyttar man på kolonister. Det sker i stort sett över hela världen där det finns odlingslotter. Man ska bygga och så "bulldozar" man ner de där "skräphögarna" för det är ofta vad man tycker från officiellt håll odlingslotterna är.

Mitt paradiset ska försvinna. Jag har uppsägningsbrevet framför mig och jag vill inte ge upp. Det är därför jag känt mig tvungen att starta aktionsgruppen *Public Globality Gardens*. Det är inte ett isolerat problem, för en minoritet invånare i staden på en "perifer" plats i stadens utkant. Det handlar om hur vi vill att vår stad ska se ut i framtiden. Det är viktigt att medborgare känner ett engagemang för detta,

¹ se url: <http://gungardens.kulturservern.se>

² "Lyckligt lottade grannar hotas av lyxbygge", Sydsvenskan 000820, del C

det är därför viktigt att invånare i staden informeras om hur man ska gå till väga för att göra sin röst hörd i sådana frågor och framförallt är det viktigt i demokratins tecken att den rösten blir hörd.

Teori och Metod

Detta arbete har som underlag erfarenheterna från processen i aktionen "Koloniträdgården på S:t Knuts torg" som genomförts av aktionsgruppen *Public Globality Gardens*. Ett 40-tal intervjuer och samtal har gjorts med politiker och professionella aktörer inom områdena stadsplaneringsprocess, demokrati, odling och konst/kultur. Intervjuerna är ett led i syftet med projektet att skapa en fungerande och nyskapande dialog för att förbättra det demokratiska klimatet i staden och för att öka medborgarnas inflytande. Intervjuerna har dokumenterats skriftligt och kommer att ingå som en del av det processuella dokumentationsmaterialet.

Public Globality Gardens använder sig av en konstnärlig metod som hämtat inspiration från andra kulturaktioner och konstnärliga arbetsformer. Carina Hedén och Ingrid Book arbetar med relationell estetik, där de skapar en relation med människorna de skildrar. Det är en dokumentärliknande form där de tar del av vanliga människors kunskaper och färdigheter genom att de i tematiserade former beger sig ut i det norska och svenska landsbygden och träffar folk som de låter berätta om sina kunskaper. I projektet "Plommon smakar gott" får vi träffa människor som har rotäktä³ plommonträd och höra deras berättelser om deras förhållande till dessa frukter.

Det finns dessutom ett starkt behov att öka insikterna i stadsplaneringsprocessen och sådana kunskaper har ofta visat sig nödvändiga för konst- och kulturarbetare över världen.

Lisa Westberg har arbetat sedan 1996 med att skapa trädgårdar i South Bronx, New York med huvudsakligen puertoricansk befolkning och där trädgårdarna skapats i de "utbombade" mellanrummen som skapats på ett flertal ställen i området då fastighetsägarna velat ha ut försäkringspengar på sina hus och därför bränt ner dem. Området såg ut som en krigszon innan Lisa Westberg och den rörelse, Cherry Tree Association, hon var med om att bilda började odla upp området. Det var inget problem med att starta upp dessa trädgårdar och befolkningen slöt upp kring verksamheterna. Det var när man ville expandera stadsdelen och ta bort trädgårdarna som det blev problem. Organisationen arbetade på många plan, såväl politiska som med civil olydnad och teater och musik för att få till stånd en förändring.

Tone O Nielsen är curator och har drivit ett flertal demokratiprojekt med deltagande perspektiv. *Democracy When?* är hennes examensarbete från UCLAs Masterutbildning i Critical and Curatorial Studies, Los Angeles. Hon ville motverka det problematiska förhållande att

³ Rotäktä träd betyder att det är ett rotskott som kommer ur jorden från moderplantan och som bildar en identisk kopia, med frukter som har samma egenskaper som moderplantans frukter. Växtformationen blir inte som vid en plantering av ympade fruktträd i rader utan blir buskigare och växer ofta i en halvcirkelform. Många lantbruk har dessa vid gränsen mellan åker och boningshusets trädgård. Plommonen på dessa träd är inte alltid välsmakande, de är oftast mindre till sin storlek. Men några av plommonsörterna är goda och älskade av sina "ägare".

aktivistkonst ofta tenderar att vara ett statiskt berättande om något som har skett och som inte sker nu. På det kuratoriska planet ville hon få med publiken i ett handlande nu, i en direkt interaktion, så att de fick en chans att vara med i aktionen och inte bli utestängda från den. Hon ville motverka att konsten isolerar sig från annan samhällsaktivism för att de egentligen har ett tätt förhållande för att konstaktivism sprungit ur samhällsaktivismen i övrigt. Hon ville göra en på tvärs utställning, en bred front med alla sorters aktivister, och inte bara konstnärer.

Det politiska spåret i utställningen var det paradigmskifte som skedde i och med sådana händelser som Seattle 1999. Det blev ett nytt sätt att demonstrera på och för henne rymde det ett hopp om att en folkrörelse var på väg igen. Demonstrationerna mot globaliseringen inrymde ett globalt perspektiv där sub-grupperna förenades och angrep själva infrastrukturen, individualistiska och nationella intressen till trots så var det nu alla sorters grupper och människor som gick samman. På det viset frångick man det fragmentariserade sociala rummet.

Hennes mål med *Democracy When?* var att finna nya strategier som är mer effektiva än de gamla demonstrationsmetoderna, med plakat och ramsor man skriker. Hon ville skapa ett laboratorium för olika aktörer så att man kunde arbeta tillsammans i en workshopliknande process under en sammanhållen tid.⁴

⁴ Intervju Tone O Nielsen, 030402

Public Globality Gardens

Inledning

Public Globality Gardens startades för att ändra attityder om stadsplanering. Det är en konstnärlig strategi. I aktionen "Koloniträdgården på S:t Knuts torg" fanns en kreativ producent, en landskapsarkitekt, en fotograf samt två konstnärer med i kärntruppen. Erfarenheterna från denna aktion är planerade att redovisas i seminarieform som går under arbetsnamnet "Hållbarhet i staden och gröna aktiviteter". Aktionen dokumenteras genom denna rapport och genom presentation av projektet på en webb-site samt på Museet for Samtidskunst, Roskilde.

Public Globality Gardens påbörjades i mitten av januari 2003 och denna rapport behandlar hur långt strategin nått i slutet av maj samma år. Processen påbörjades med samtal och intervjuer som kom att visa sig vara essentiella för att aktionen skulle kunna konkretiseras.

Bakgrunden till aktionen är en reaktion mot nedläggningen av Kalkbrottsgatans odlingslottsområde och en icke fungerande dialog mellan stadsplaneringsansvariga i Malmö stad och medborgarna i staden. Denna icke fungerande demokratiska ordning i stadsplaneringsprocesser kommer att exemplifieras i ärendet med odlingslottsområdet, ett ärende som är helaktuellt år 2003.

Det finns två syften med att driva *Public Globality Gardens*; dels att ge ett underlag för att förbättra stadsplaneringsprocessen och det medborgerliga deltagandet. Ett sådant underlag finns inte idag. Det andra syftet är att undersöka och förbättra metoder för hur man går till väga när stadsrummen gestaltas.

Denna rapport kommer naturligt att poängtera förgröningsbehovet av Malmö stad genom att Kalkbrottsgatans odlingsområde belyses, genom att bristen på grönyta i Malmö tas fram. Dock är inte *Public Globality Gardens* trots sitt namn en strategi som arbetar för att allt ska göras grönt. Snarare handlar det om att stadsrummen gestaltning ska styras av invånarnas behov av allmänna platser av sociala, rekreativa och rent basala behov av att få vistas i trivsamma och hälsosamma miljöer.

Trädgården är det verktyg som *Public Globality Gardens* använder för att skapa en konstruktiv dialogbas för politiska och sociala frågor i ett stadsrum. Trädgårdens placering på ett centralt torg, med en estetik som inte är vanlig i staden, var det meningen att folk skulle reagera.

Samarbetspartners är en viktig del av projektet, något som dock vanligtvis tar tid att skapa och då detta är ett snabbt genomdrivet projekt har det inte funnits tid för eftertanke, om man inte hoppar på tåget NU så är det för sent. För projektets framgång har det varit lyckosamt att det funnits samarbetspartners som agerat direkt.

Det finns ett deltagarperspektiv i projektet som syftar till att öka invånarnas deltagande i stadsplaneringsprocessen. Men hur skapar man ett sådant deltagande?

Definition

Public Globality Gardens är en strategi som drivs av Christel Lundberg, kreativ producent. Strategin syftar att diskutera demokratiska, sociala och estetiska frågor som gäller det urbana rummet. Syftet är att förbättra något. Aktionerna genomförs av de för problemet relevanta aktörer samt andra som vill vara med. Det är en "öppen" och välkomnande strategi för att en diskussion om demokrati och medborgardeltagande måste vara så. Valet att göra konkreta aktioner grundar sig på att det blir lättare att skapa en riktig diskussion om vi har något konkret att förhålla oss till.

Public Globality Gardens är ett namn som inbegriper avsikten med denna strategi. *Public* handlar om det allmänna och offentliga, de platser i det urbana rummet som tillhör oss alla och där ingen är ovälkommen. Platser som är gratis att använda så att vi får sitta, ligga och gå där utan att betala.

Globality behandlar frågan om vem som har rätt till marken. Detta är inte ett isolerat problem för Malmö utan handlar om hela världens problematik med att det är kapitalet som styr marktillgång. Det är också avsikten att driva denna strategi på ett sätt som är av internationellt intresse.

Gardens syftar att tala om de inre önskingar som invånare i en stad kan ha om de urbana rummen. Det handlar inte om en given estetik på en trädgård och behöver inte ens handla om en trädgård bokstavligt, det handlar om att vi bör söka upp våra egna "trädgårdar" en symbolik för de inre behov som var och en av invånarna i en stad har. Eftersom vi är många som bor i en stad blir det viktigt att gestaltningarna svarar mot mångas önskemål. Trädgårdar har den egenskapen att många människor har en relation till dem även om denna relation ser olika ut. Detta gör trädgården till en användbar form för att skapa en diskussion om ämne som demokrati, sociala behov och estetik.

Koloniträdgården på S:t Knuts torg

Koloniträdgården på S:t Knuts torg är en konstnärlig installation som kommer att användas för att agitera för politiska, sociala och estetiska behov för invånarna i Malmö stad. Den byggs med början våren 2003 och finns under en odlingssäsong mellan maj - december 2003.

Hållbar stadsutveckling och gröna aktiviteter

"Hållbar stadsutveckling och gröna aktiviteter" är ett seminarium som planeras hållas efter att "Koloniträdgården på S:t Knuts torg" har lagts ned för att fånga upp reflexioner från koloniträdgården som underlag för ett handlingsprogram för stadsplaneringsprocesser i framtiden. Samarbetspartners för detta seminarium kommer att sökas efter.

Dokumentation, rapport och presentation

Dokumentation görs löpande av projektet. I uppbyggnadsskedet videodokumenteras arbetet. Fotografen Åke Hedström dokumenterar projektet med stillbildskamera.

Denna rapport vill initiera behovet av att skapa en handlingsplan för gestaltning och metod för stadsplaneringsprocesser i Malmö stad. Dess syfte är också att inspirera urbana planerare inte bara i Malmö utan också i andra städer i Sverige att gå utanför det vanliga tänkandet. Presentation av Public Globality Gardens görs på webb-siten: koloni.dbskane.se samt på Museet for Samtidskunst, "Et Digital Bauhaus", i Roskilde 23 Januari- 21 Mars.

Dokumentationens syfte är att initiera och injicera andra med kraft och lust att blanda sig i stadsplaneringsprocessen. Problematiken försvinner inte i Malmö stad, nationellt i Sverige eller internationellt med denna aktion eller med andra aktioner som görs av kulturaktörer över världen. Det är en rådande tendens att kapitalet styr över exploatering av mark. Man får gärna etablera trädgårdar på icke använd mark men när man kan göra vinst på marken så får folk flytta på sig. Ofta innebär det att det byggs för kapitalstarka och har den följderna att invånare i stadsdelar får flytta. Självt har jag fått en injektion av dokumentation av andras aktioner mot nedläggningshot av andra trädgårdar. Självt vill jag föra denna injektion vidare, för att ge kraft till fortsatt motstånd mot sådana tendenser. Det är viktigt att man kan känna att presentationen inte är historia utan att man kan få vara med i kampen själv.

Malmö problematik

Det finns två stora problem i Malmö stadsplaneringsprocess. Det ena är nonchalansen för invånarnas behov av en för människor hållbar urban omgivning. I hållbarhet ligger sociala, estetiska och miljömässiga behov som vi har. Grönområden exploateras och bebyggs utan hänsyn till att det råder en stor brist på grönyta i Malmö stad. Det andra stora problemet är att stadsplaneringsprocessen inte är lätt-tillgänglig och öppen process politiskt sett. Dessa två stora problem kommer att redogöras för under rubrikerna "Förgröningsbehovet i Malmö" samt "Stadsplaneringsprocessen i Malmö".

Förgröningsbehovet i Malmö

Inledning

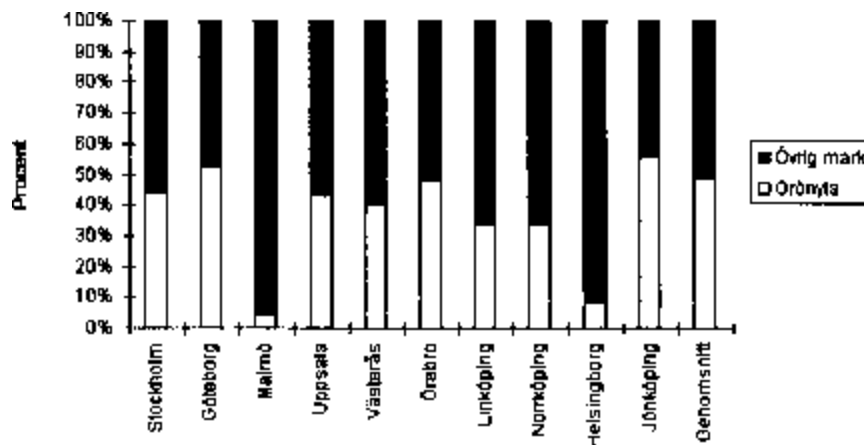
Rubriken "Förgröningsbehovet i Malmö" kan förläda läsaren till att tro att detta enbart handlar om att göra mer grönt i en stad och sedan är det fint. Vad som avses här är en mer komplex tolkning av det grönas betydelse om det alls behöver vara just grönt är inte heller givet. Tanken är här att diskutera behovet av ett urbant rum som mer svarar mot sociala/kulturella, miljömässiga och estetiska behov vi har av våra offentliga rum. Hur ser dessa behov ut och hur kan vi utveckla idéer utifrån dessa behov som är bra och hållbara över tid, precis som stadsplanering handlar om långa tidsperspektiv?

Tanken med denna diskussion är inte att ge svar utan att initiera till egna tankar om hur en handlingsplan skulle kunna utvecklas för att bättre kunna absorbera vad som är "bra" urban planering och vad som inte är det.

Den stora bristen på bra grönyta i Malmö stad är alarmerande ur både miljö- som hälsoskäl tillsammans med socialt välmående. Det är därför som denna rapport fokuserar på denna. Rent estetiskt handlar denna diskussion om att grönt inte är detsamma som att göra fint. Den estetiska frågan och vad som många antar för givet när det gäller t ex vad en trädgård är eller en rabatt och vad som får eller kan odlas i stan och vad som absolut är otänkbart är viktiga frågor att ställa till sig själv speciellt om man arbetar med stadsplaneringsfrågor. Vad är absolut fel och varför är det fel?

Jag skisserar därför först upp hur det ser ut i Malmö med bristen av natur i stan.

Den gröna bristvaran

Detta är ett diagram som visar andelen grönyta av total areal kring de 10 största tätorterna i Sverige. Det är en undersökning gjord av Statistiska Centralbyrån, SCB (Sverige) år 2002.⁵ Malmö stad står inför en kraftig expansion.

Centrala delar kommer att förtätas. Det finns några skäl till denna förtätning. Dels är det ofta bättre för en stad att den hålls samman, av infrastruktuuraspekter, dvs. det blir t ex ekonomiskt fördelaktigare med allmänna kommunikation och annan offentlig service när invånarna är samlade än när de är utspridda. Det finns också en gräns för hur mycket en stad kan växa geografiskt. Men också EU har gett direktiv om att städer ska förtätas snarare än att byggas utåt. Speciellt om utvidgningen av staden innebär att man bygger på prima matjord. Malmö är byggt på världens bästa matjord klassad som +9-+10 jord. Enligt EUs direktiv ska man vara ytterst sparsam med byggnation på sådan mark. Om Malmö utvidgas så kommer man automatiskt att expandera på just sådan mark.

I stort sett är hela Malmö uppbyggt på jordbruksmark, vilket också ger Malmö stad det särpräglade utseendet. Malmö har ingen "naturlig" natur, som t ex Göteborg och Stockholm har. Man har byggt på relativt plan mark och de parker som finns i staden har etablerats i samband med olika evangemang och mässor.

En effekt av denna "naturbrist" är att Malmö initialt har mycket lite grönområden, trots att Malmö är känd som "parkernas stad". När det gäller förtätningen av innerstaden innebär det dels att grönytor tas bort och dels att de grönytor som finns kvar måste delas av fler invånare. Man bör därför se över hur mycket grönytor vi har och hur vi kan öka dem. Detta görs idag i vissa områden i Malmö. Malmö har gjort sig känd för sitt grönarbete. Men man ska vara medveten om att detta arbete görs på vissa områden i Malmö medan andra blir eftersatta eller exploateras utan att gröna hänsyn tas. Men eftersom staden står inför en snar expansion är det viktigt att alla Malmös medborgare är på sin vakt och lyhörda för nya byggplaner när det gäller hela stadens grönutformning. Det är viktigt att inte fragmentarisera tänkandet och bara tänka i områden och stadsdelar och att hela Malmös utformning är "för tanken" vid varje nytt ingrepp. Här kan och bör man ställa frågan: Vad betyder det för resten av Malmö när vi bygger där?

⁵ <http://www.scb.se/statistik/mi0805/mi0805dia1.asp>

Vad vi ska med grönområden till är kanske självklart för de flesta. I Gröna områden i Planeringen utgiven av Boverket kan man läsa följande skäl. Grönområden har en social funktion som mötesplats och för rekreation, de har en kulturell funktion som bärare av en viktig del av stadens och bygdens historia och identitet och de har en viktig ekologisk funktion, för ett rikt växt och djurliv i staden.⁶

Det är viktigt också att grönområdena är relativt stora. Detta för att den sociala vinsten blir störst då.

"Som en konsekvens av att gröna och obebyggda områden bebyggs sker en fragmentarisering av stadens gröna struktur. De mindre och mer splittrade gröna områdena får ofta sämre möjligheter att fungera för människor, stad och miljö. Stora och någorlunda obrutna områden innehåller i de flesta fall större värden än många små."⁷

Den sociala problematiken

Det är inte genom att tömma våra offentliga platser som vi gör staden mer säker. Det är tvärtom. Betydelsen av att kunna mötas på allmänna platser är stor. Många offentliga platser är bara skenbart gestaltade för att man ska använda dem. Man kan bara ta exemplet med bänkar på rad. Vem skulle vilja inreda sitt hem på detta viset. Många vill idag använda det offentliga rummet för att träffa vänner och umgås. Då behövs en annan struktur på gestaltningen.

Varje lucka i staden som inte är bebyggd symboliserar och är ett andningshål mellan den exploaterade marken. Det är där vi kan komma ut från våra lägenheter, från ensamhet och mörker ut i ljuset, där vi kan exponera oss för andra människor. Det är ett öppet område som alla har tillträde till.

Fördelen med att ge människor möjlighet att odla i staden är direkt av social betydelse. Det blir en allmän park där det finns människor i stort sett alltid, det finns en bevakning av området och området blir därför mer säkert. Det är också så att odlarna och de som strövar genom parken kommer i samspråk med varandra på ett naturligt sätt. Man inte bara pratar om väder och vind utan man bekantar sig med de som vallar sina hundar i området. Odlingslotterna fågnar också ögat och får stressade människor att för en stund stanna upp. Det finns en tidlöshet i odlingslottskulturen, mycket beroende på de små medel som odlarna har för sitt förfogande.

Det finns en ekonomisk vinst att göra för Malmö stad i att ha odlingslotter istället för enbart rent traditionella parker. Det kostar visserligen kommunen några containrar om året, vatten, och driften av någon Baja-Maja. Men det är inte gratis att sköta ett traditionellt parkområde. Idag sköts sådant av Kommunteknik och man får följa deras pristablaer, något som Gatukontoret annars får betala,

⁶ Gröna områden i planeringen, s 13, Boverket 1999

⁷ Ibid.

betalas istället av odlarna. Det finns en extremt stor vinst i att trädgårdsodling idag anses som en viktig resurs när det gäller förebyggande hälsovård och att få människor att komma tillbaka efter svåra depressioner och liknande. Detta är en vård som kostar mycket pengar. Genom att ha odlingslotter och trädgårdsodling som ett naturligt inslag i stadsbilden kommer samhället att spara massor av pengar. Det är bara att sätta igång att räkna, men med rent förnuft förstår man att det finns mycket ekonomi i att ha odlingslotter.

Det finns en stor kulturell vinst för Malmö stad i detta fallet. Malmö är den stad som var först med att etablera koloniträdgårdar i offentlig regi. Det var Malmö Förskönings- och Planteringsförening som år 1895 etablerade Pildammskolonin. Detta område hade som mest ca 200 koloniträdgårdar. Trots protester revs det 1945 pga utbyggnaden av Malmö Allmänna Sjukhus.⁸ På det viset rev man bort förebyggande hälsovården, och den terapeutiska biten av trädgårdsaspekten, och ersatte den med den botande hälsovården, dvs. sjukvård när sjukdomarna redan är där.

Malmö borde vara stolt över sina odlingslottsområden och visa upp dem som en del av stadens kulturarv. Det har alltid varit ett stort tryck på kolonilotter i denna stad, och jämfört med andra svenska städer så har man inget problem med föryngringen av rörelsen. Både rent historiskt och kulturellt borde Malmö stad alltså vakna upp och istället för att ta bort fler koloniområden istället etablera flera. Malmö behöver inte bygga nya upplevelsecentra, behöver inte bygga nya turistintressanta sevärdheter, man behöver istället bygga på det som staden redan har. En sådan skatt är just koloniområden.

Det sociala syftet med "*Koloniträdgården på S:t Knuts torg*" är att sätta ett starkare tryck på politiker att skapa en heterogen stadsmiljö där många olika aktiviteter får plats på offentliga områden.

Det miljömässiga problemet

Den ekologiska vinsten med koloniområden är uppenbar. I och med homogeniseringen på 1940-talet då de svenska fröfirmorna Svalöw och Weibull på ett decennium tog bort lokalsorterna i Sverige, genom försäljning av samma frösorter över hela landet, har den svenska floran klart blivit ensidigare. Det innebär att vi ser samma vetesort svaja för vinden från Haparanda till Ystad. I dag när vi har ytterligare homogenisering av växtligheten genom EUs sortlista, som innebär att man för kommersiellt bruk bara får odla vissa av EU godkända sorter av vete, äpple osv. så har vi idag i stort sett samma växtlighet genom hela Europa. Man ska känna igen sig när man reser bort, idag skiljer sig inte vetefälten nämnvärt åt. Detta har en baksida. Lokalsorterna från förr, vilket innebar att lantbrukarna själva sparade sitt utsäde och på det viset fick en för den specifika jorden och klimatet hållbar gröda genom att växten år för år "anpassade" samt det faktum att en heterogen artrikedom gör en nation i sin helhet mindre känslig för total utslagning då nya växtsjukdomar och andra växtangrepp dyker upp. Arternas fortskridande homogenisering har lett till ett ökat behov av besprutning för att undgå denna "biverkning".

⁸ Pontus Almén och Bo Andersson, *Kolonirörelsen i Malmö 100 år 1895.1995, 100 år som kolonist*, s. 112

Först var det olagligt att överhuvudtaget sälja andra sorter än de som EU godkänt sedan Sverige gick med i EU. Detta är något som mindre fröföretag kämpat för att ändra på. Runåbergs fröer i Spekeröd ger ut en frökatalog som också fungerar som en ren uppslagsbok och är en bibel för varje seriös fritidsodlare.

"Det var en händelserik och omtumlande vår i fröhandeln -98. Kritiken mot EU:s krav för köksväxtfröer ökade lavinartat, då det blev känt att fröhandlare som envist höll fast vid sorter som inte var tillåtna, riskerade åtal. Åtskilliga väl beprövade sorter skulle bort från marknaden eftersom de inte fanns med på de officiella sortlistorna. Och inte kunde bära kostnaderna som en registrering där kostar."⁹

Regeringen gav med sig i detta fallet och det är idag lagligt att sälja fröer som fanns i handeln innan 1990 och endast säljas till fritidsodlare. Lagen säger:

"utsäde av sorter från tiden före 1990 av köksväxter som, efter det att sorten har anmälts till statens Utsädeskontroll, säljs i småförpackningar inom Sverige för att användas i icke yrkesmässig odling."¹⁰

Odlingslotter och fritidsodlare i allmänhet fyller en viktig funktion i att bevara kulturväxter och gör därför en stor samhällsinsats som borde premieras. Man kan också som odlare själv fröodla, vilket innebär att man låter någon planta av varje art gå i blom och man får då frön. Man måste alltså inte köpa frö, det är ett påfund i det kommersiella systemet.¹¹

Nedläggningen av Kalkbrottsgatans odlingslottsområde innebär att Malmö har fått en brist på kolonilotter. Man har därför idag cirka 250 odlare i kö. Innan nedläggningen av Kalkbrottsgatans odlingslottsområde hade man ingen kö alls vilket innebär att i stort sett alla i kön är odlare från Kalkbrottsgatans odlingslottsområde, vilket bekräftas av Jan-Olof Johansson, som är förvaltare på Fastighetskontoret på tomtbyrån. Det finns idag cirka 2000 odlingslotter fördelade på 34 områden, cirka hälften av dessa områden har både kolonistugeträdgårdar och odlingslotter. Man säger från Fastighetskontorets sida att man inte heller har någon ny mark att anlägga odlingslotter på.¹² När man lägger ner ett koloniområde skapar man alltså en lucka som man inte kan eller vill fylla igen.

Historiskt sett har kolonister fått flytta på sig när städer har växt. Det är nedslående att se hur delar av vårt kulturarv har fått skövlas hänsynslöst. Det finns inga ordentliga siffror på detta eftersom odlingslottsområdena existerat i skymundan sidan om kolonistugeområden. Det har oftast inte heller rört sig om en maktstark samhällsgruppering.

Efter den stora nedläggningen av kolonistugeområdena på 1960-70 talet i Malmö ledde det till att man från Fastighetskontorets sida verkade för att lägga in en del sådana områden i stadsplanen, t ex Kölnan, Jägershill och Zenith.

⁹ Runåbergs frökatalog, s. 110, 1999

¹⁰ Utsädesförordningen § 2 punkt 6

¹¹ Om fröodling lär du dig i Runåbergs frökataloger, ring0303-777140 och beställ en.

¹² Jan-Olof Johansson, Förvaltare, tomtbyrån, samtal 030417

I en intervju om framtiden samtalar Pontus Almén, journalist, med Jan-Olof Johansson, förvaltare, tomtbyrå, Fastighetskontoret och ansvarig för kolonier, med Lennarth Andersson (s) och ledamot i Koloniträdgårdsrådet, samt Koloniträdgårdsförbundets ordförande för Malmöavdelningen. På frågan om kolonierna har en framtid svarar Jan-Olof Johansson:

"Absolut, detta stadsnära fritidsboende behövs och folk ska inte tvingas flacka många mil till sitt fritidshus."¹³

Medan Lennarth Andersson svarar:

"Ja, och framtidens koloniområden kommer även i framtiden vara en del av parkområden i städerna. Två saker vinn: dels närheten till ett annorlunda sätt att leva och ta vara på vad jorden ger, dvs odlingen m m, dels kan alla som bor i staden utnyttja ett sådant område som blir en fröjd för ögat och där vem som helst kan gå och filosofera."¹⁴

Men det har aldrig varit så att odlingslottsområden varit inlagda som parkmark eftersom alla Malmös koloniområden går under Fastighetskontoret och denna förvaltning handhar inte parkmark utan förvaltar Malmös ägor. Under 1960 och -70-talet lades så många kolonistugeområden ned att man från Malmö kommuns sida verkade för att några områden skulle läggas in i stadsplanen och på det viset "skyddas" mot nedläggning. Allmänna platser förvaltas av Gatukontoret, men ägs av Fastighetskontoret, vilket gör att Fastighetskontoret i princip kan sälja ut en bit gata eller allmän plats.

Kolonistugeområden är inhägnade privatområden och fyller inte alls den allmänna funktion som odlingslottsområden gör. Den tråkiga trend för kolonistugeområden under 60-70-talet som ledde till förändring i tänkandet borde nu föras om odlingslotter. Det skulle vara en stor vinst i att se odlingslotter som naturliga inslag i stadsbilden och betraktas som alternativa rekreationsplatser som innebär att man är aktiv på den offentliga marken och inte bara erbjuder invånarna att sitta stilla i en park.

När det gäller expansionen av stadsdelen Limhamn-Bunkeflo bör det finnas en grönplan över den utvecklingen som man avser att följa. Det är av yttersta vikt när infrastrukturen byggs ut med så miljökrävande element som inte bara Öresundsbron innebär utan också den väntade ökningen av trafiken i detta område då hela området byggs ut, tillsammans med nya vägar, Upplevelsecentrat, byggnationen i Bunkeflo, Skånska Cementområdet, Kalbrottet samt den förväntade industriutvecklingen. Malmö stad har en Grönplan för hela Malmö stad, som läggs fram i slutgiltigt skick i början av maj. Problemet är dock det att man inte följer mycket om att följa denna Grönplan eftersom det är motstridiga intressen.

Det miljömässiga syftet med "*Koloniträdgården på S:t Knuts torg*" är att gå i polemik med politiker så att de slutar att exploatera mer av Malmös grönområden.

¹³ En intervju om framtiden, kap 11, s 102, 100 år som kolonist, Kolonirörelsen i Malmö 100 år 1895-1995, Pontus Almén&Bo Andersson, Malmö Koloniföreningars Centralförening, Föreningen för samhällsinformation, FFSl, Malmö 1995

¹⁴ ibid.

Det estetiska problemet

Många allmänna platser är gestaltade antagligen för att passa många, men är så allmänna till sin karaktär att de inte passar någon. De ger för lite känsla av något individuellt som man kan identifiera sig med. I denna estetik ingår inte att invånarna själv får bestämma hur det ska se ut, eller att de ens får vara med eller välkomnas att delta i skötseln av det urbana rummet. Vi är lite för snabba med att låta entreprenörer göra allt jobbet och tänker för lite på vad människors kapacitet betyder för social närvaro på en plats. Det finns en tendens till regelmakeri som drivs till sin spets och ger inte utrymme för lösningar som är spännande t ex är rädslan för vandalisering så stor att man inreder det urbana rummet så att så lite vandalisering sker. Istället borde man arbeta för att utvärdera vad som utlöser vandalisering och förhindra det genom god urban planering.

"Madrasserade" rum kan inte vara modell för det urbana rummets gestaltning. Människor trivs bättre mer "öppet" och personligt designade rum. Denna trivsel genererar en känsla av att man ska vara rädd om platsen. Det som är för generellt och opersonligt gestaltat ger inte denna känsla.

Gestaltningen är mycket viktig av ett stadsrum. Frågan om den estetiska biten av stadsplaneringen är en känslig fråga, där smak ofta är mer avgörande än profession. Det är viktigt att markera gränsen mellan sakkunskap och kommunens universallösningar på gestaltning som tyvärr ofta saknar platsspecifik relation. Hur det ser ut i Malmö skiljer sig inte mycket från hur det ser ut i Lund, Landskrona och Helsingborg. Denna konformitet av kommersiella trädgårds- och urbana produkter ger ingen tillhörighet för människorna i staden, ingen närvaro av just staden Malmö och av just denna plats. En sådan identifikationskänsla är viktig för ansvarskänslor på alla plan för en stad.

Det är också viktigt att markera gränsen mellan profession och medborgardeltagande. Gestaltning av en stad får aldrig hamna under "den goda smakens" styrning. Smak måste vara bannlyst. Medborgardeltagande processer är undermåligt utvecklade om än alls i vårt land. Det saknas både kunskap om hur sådana processer går till samt intresse för detta hos tyvärr alltför många tjänstemän och politiker. Handlingsplaner måste utvecklas för att vi ska bli bättre på detta. Koloniträdgården byggdes för att ge ett underlag till påbörjandet av en sådan handlingsplan.

Det estetiska syftet med att göra "Koloniträdgården på S:t Knuts torg" var att luckra upp hur staden kan gestaltas, att ge alternativ samt att luckra upp idéer kring hur det gröna kan gestaltas och att det inte finns några givna estetiska mallar för detta. Det är inte heller givet att man finner de bästa lösningarna i kommersiella alternativ.

Sammanfattning

Det finns många anledningar att reagera på Malmö stads sociala, miljömässiga och estetiska hantering av stadsrummen.

När allmänheten protesterar mot olika miljökränkningar leder det oftast inte till någon förändring. Det huvudsakliga goda miljöarbetet i Malmö stad handlar inte om resultat efter medborgerliga protestaktiviteter eller deltagande utan om när företag som MKB eller andra statliga eller

kommunala förvaltningar driver projekt med kommunala, statliga eller europeiska medel. Sådana projekt är bl a Gröna gårdar på Augustenborg. Detta trots att Kommunfullmäktige enhälligt undertecknade det lokala Agenda 21 avtalet 1996, samt det från centralt håll idag är direktiv att man måste få med medborgarna i processerna. Men då medborgarna kommer in i beslutsprocesserna är det alldeles för ofta så att besluten redan är tagna eller att man kommer för sent in i processen så att det redan är så pass förankrat i alla led att det är svårt att ändra något. Det är mer snack och mindre verkstad. Det måste ske en ändring på detta plan. Det måste bli mer verklighet av planerna och större kunskap om långsiktig stadsplanering som tar hänsyn till sociala, miljömässiga aspekter precis som ekonomiska. Denna insikt måste våra beslutande stadsplaneringsorgan ha. "*Koloniträdgården på S:t Knuts torg*" gjordes för att belysa problematiken med att politiska beslut kring stadsplaneringsfrågor oftare tar hänsyn till ekonomiska skäl än sociala och miljömässiga. Malmö stad trotsar på det viset såväl nationella som europeiska som internationella direktiv genom att inte arbeta tillräckligt med konkretiseringar av miljömål.

Stadsplaneringsprocessen i Malmö

Inledning

Kalkbrottsgatans odlingslottsområde, vid Hammars Park i Sibbarp, ligger i en "perifer" stadsdel i Malmö och som för några år sedan blev mindre perifer genom att Öresundsbrofästet ligger precis intill (Lernacken). Området är fortfarande perifert för att det inte idag finns en påfart i närheten av Sibbarp. Dock kommer kanske den amerikanske stjärnarkitekten Frank Gehrys krav om påfart till Bron om han ska rita lyxhotellet vid Brofästet på Lernacken och den norske miljardären Arthur Buchardt snart att råda bot på detta.

Det som både kommunen och företagen i Limhamn misslyckades med fixar Buchardt. Hans planer på lyxhotell vid Lernacken har nu fått både Vägverket och Svedab att acceptera en avfart närmare brofästet.¹⁵

Kalkbrottsgatans odlingslottsområde är ett skolexempel på en stadsplaneringsprocess som inte fungerat på ett demokratiskt sätt. Kommunen köpte marken över åren 1936-37, odlingslottsområdet har funnits i 33 år. Det är först nu som det perifera har förvandlats från en groda till en prins.

Det är stor skillnad när processen är omvänd, så att medborgarna ska komma in och tycka till om redan fattade eller långt gångna processer. Det medborgerliga inflytandet finns då bara i att tycka till om något eller några olika förslag, man kan också överklaga Stadsbyggnadsnämndens beslut hos Länsstyrelsen. Vi ska nu följa processen med Kalkbrottsgatans odlingslottsområde för att belysa problematiken.

Stadsplaneringsprocessen och Kalkbrottsgatans odlingslottsområde

Hur började hela denna processen som nu har lett till ett flertal samhällsrelaterade konstprojekt och som nu aktualiseras i detta arbete? Det började med ett utskick till stadens berörda politiker i samband med samtidskonstutställningen "aktion:koloni" (2000) och den då hotande nedläggningen. Av det dåvarande plan- och byggnadsrådet Rolf Pålsson (s) fick vi följande svar:

I Översiktsplanen följer vi upp Malmöbornas krav på grönområden och grönstråk, vilket ni säkerligen har konstaterat om ni sett helheten i planen. /.../ Ekostråket genom Hyllie och Lindängelund är ett exempel, bara för att nämna några. Ett helt nytt koloniområde finns inlagt i Lockarp-Käglinge /.../Det ni citerar i PBL står enligt min mening inte i konflikt med att bebyggelse sker där odlingslotterna finns idag. På något sätt tycks ni glömma bort att kvar finns brukshundsklubbens område, hela Hammars park och nu tillkommer Lernacken, som frånsett broanslutningen skall bli ett grönområde.¹⁶

¹⁵ "Buchardt får som han vill", Britt-Marie Bergström, del C, Sydsvenskan, 030405

¹⁶ Rolf Pålsson, kommunalråd, e-mail, 000814

I övrigt uteblev svar. Några saker att anmärka på detta är att man lätt kan bli bortkollrad av en politiker om man inte är insatt i detalj. Det handlar om detektivarbete och kan väl knappast vara rättvist att man ska vara lika insatt som en heltidsanställd politiker för att få anmärka på ett beslut och bli tagen på allvar. Malmös krav på grönområden tillgodoses inte för att man "fläckvis" sätter in grönstråk där man tycker att de inte hindrar den ekonomiska tillväxten. Alla Malmös invånare behöver grönt omkring sig inte bara de som bor i ekosatsningsområden. Koloniområdet Lockarp-Käglinge finns det idag inga planer på att bebygga, man säger från Fastighetskontorets sida att det inte finns någon mark att ta av för detta ändamål. Brukshundsklubbens mark har inte allmänheten tillträde till, den är arrenderad av klubben och allmänheten kan inte göra anspråk på att använda deras lokaler, kafé eller marker. Hammars park är en traditionell park, som idag har utvecklats med "vilda inslag", man låter delar av parken växa fritt för att skapa "äkta natur". Trots detta är det en idé om att proffsen utformar och allmänheten konsumerar.

Rolf Pålsson avgick denna mandatperiod som plan- och byggnadsråd, men sitter kvar i Stadsbyggnadsnämnden som ordförande, där han nu avgick i maj 2003. Det enda uttalande jag har av honom är det brev jag nämnde ovan. I övrigt är det mängder av hörsägen om honom där han nämns som malmös "betongpolitiker" nummer ett. Han har vid min förfrågan om ett möte inte svarat.

Denna kommunalrådspost är en "tung" post inom den kommunala politiken. Kommunalråden väljs av Kommunfullmäktige vid mandatperioden. Denna typ av politiska aktörer utgör den representativa demokratin i vår kommun, tillsammans med ledamöterna i nämnderna, stadsdelsfullmäktige och Kommunstyrelsen.

Stadsbyggnadsnämnden utses av Kommunfullmäktige, som är det representativa systemets högsta beslutande instans. Kommunfullmäktige består av alla de politiker som valts in via kommunvalet. Kommunfullmäktige utser i sin tur de olika rotelcheferna, dvs. kommunalråden. Plan- och byggnadsrådet idag är Anders Rubin som är nytillsatt efter förre kommunalrådet Rolf Pålsson. Vid mandatperiodens skifte ändrades benämningen på tjänsten till boende- och stadsmiljöråd.

En av de tyngsta posterna man kan ha är inom stadsplaneringen. Det är här de stora pengarna finns, det är här man direkt knyter band med näringslivet. Det är därför en av de kommunala processer som man är minst villig att ta in allmänheten. Idag arbetar man i de "perifera" stadsdelarna med deltagande demokratiska processer eftersom det finns direktiv från centralt håll att man måste arbeta för att få allmänheten med. Men vad är det man får inflytande i där?

I ett stadsplaneringsbeslut är förstås inte bara politiker inblandade. Det är också förvaltningarnas tjänstemän, det är andra sakkunniga, det är fria organisationer, det är invånare i staden som tar saken i egna händer och det är framförallt en annan grupp också, det kapitalstarka näringslivet. Det är dock från centralt kommunalt håll som processen styrs. Från nationellt centralt håll vill man gärna öka medborgarinflytandet, mycket mot bakgrund av att man är oroad över medborgarnas svala intresse för politiskt engagemang. Nyligen publicerades en rapport från Statistiska Centralbyrån "Föreningslivet i Sverige under 1990-talet-välfärd, socialt kapital och demokratiskola" där siffrorna över andelen

partianslutna idag är förödande. "De politiska partierna förlorade en tredjedel av sina medlemmar (en kvarts miljon sedan 1992)"¹⁷

Men det är ju en sak om det politiska intresset hos medborgarna har minskat, en helt annan sak om intresset för politiker och partipolitik har minskat. Många människor frågar sig idag om det verkligen förhåller sig så att de representativt valda politikerna verkligen företräder och framför och man ifrågasätter i många fall hur man tar beslut och prioriterar. "Ja det är som vi brukar säga att "Om malmöbon fick som han ville så skulle han göra en kolonilott på Gustav Adolfs torg"." säger plan- och byggnadsrådet Anders.

"Det allmännas bästa" behöver inte sammanfalla med folkets vilja. I så fall hade vi väl haft kolonilottor på våra torg. Representationen av folkets vilja har här övergått i ett utopiskt tänkande så att den som är folkvald kan se vad som är bra för medborgarna utan att folket nödvändigtvis inser sitt eget bästa, dvs. man representerar i detta fallet inte majoritetens samlade vilja utan vad som är bra för folket.

Två citat ur *Production of Space* av Henri Lefebvre kan användas för att tydliggöra detta och dess implikationer. Det första citatet lyder: *.../all subjects are situated in a space in which they must either recognize themselves or lose themselves, a space which they may both enjoy and modify*¹⁸ och det andra citatet lyder:

What the establishment of this code meant was that "people"-inhabitants, builders, politicians-stopped going from urban messages to the code in order to decipher reality, to decode town and country, and began instead to go from code to messages, so as to produce a discourse and a reality adequate to the code. *.../Notice that a code of this kind is a superstructure, which is not true of the town itself, its space, or the "town-country" relationship within that space. The code served to fix the alphabet and language of the town, its primary signs, their paradigm and their syntagmatic relations.*¹⁹

Hur kan vi applicera relationen mellan kod och meddelande i exemplet med Kalkbrottsgatans odlingslottsområde? När det gäller exemplet Kalkbrottsgatans odlingslottsområde, så har några av våra kommunpolitiker egna koloniträdgårdar, bl a Rolf Pålsson. Det förhåller sig så att det i Malmö stad finns ett Koloniråd, vars ordförandepost innehas av Lennarth Andersson (s) och som också är ordförande för koloniträdgårdsförbundets malmöavdelning. Såväl Rolf Pålsson som Lennarth Andersson (s) har egna koloniträdgårdar. Båda dessa områden är idag införda i detaljplanen och på det viset skyddade mot framtida exploatering. Man ska ha i beaktande att det kostar en hel del att investera i en sådan kolonistuga, det råder rigida bestämmelser om hur det ska se ut på ett sådant område, man kan bli uppsagd om man inte följer koloniföreningens regler, samt en viktig skillnad från odlingslottsområde är att kolonistugeområdena är inhägnade område som inte självfallet är öppna för allmänheten som promenadstråk. Ofta är de inhägnade med taggtråd och har skyltar om att det är privat område. Lennart Andersson har vid förfrågan från Limhamns Miljöförening, Bo Severin, om ärendet Kalkbrottsgatans

¹⁷ Rapport 98 i serien Levnadsförhållanden, 27 mars 2003, Statistiska Centralbyrån, Sverige

¹⁸ Henri Lefebvre, *Plan of the Present Work*, XVI, s. 35, *Production of Space*

¹⁹ Henri Lefebvre, *Plan of the Present Work*, XVIII, s. 47, *Production of Space*

odlingslottsområde fått svaret att han inte stöttar protestaktiviteterna om Kalkbrottsgatans odlingslottsområde.

Varför har då ärendet med Kalkbrottsgatans odlingslottsområde drivits på ett sådant sätt som det har gjorts trots att de som står för besluten själva har koloni? Kan man se det som att när de tar beslut om stadens utformning går man från meddelande till att istället basera besluten på en super-struktur. En superstruktur om Malmö stad, dess paradig. Hur bryter man en kod? Hur ska man gå tillväga för att beslut ska tas utifrån meddelanden istället?

Stadsbyggnadsprocessens olika faser

Ofta är dock politikerna inte så starkt som allmänheten tror. Det beror på hur länge en politiker har suttit i relevanta nämnder eller på relevanta poster. I Malmö har det huvudsakligen varit ett socialdemokratiskt styre i staden med Rolf Pålsson vid rodret. På det viset har inte mandatperioder slagit mot hans maktposition nämnvärt. Idag sitter han också som ganska maktfullkomlig på posten som stadsbyggnadsnämndens ordförande. Det är enligt ryktesvägen därför få som sätter sig upp mot honom då han genom årens lopp skaffat sig både kompetens och erfarenhet inom området som få har. I maj 2003 ersattes han på ordförandeposten i Stadsbyggnadsnämnden av Anders Rubin.

Det är politiska utnämningar som avgör vem som sitter i stadsbyggnadsnämnden och inte egentlig spetskompetens i området. Ju fler som saknar kompetens desto mer makt åt de som har det.

Politiker som kommer in i stadsbyggnadsnämnden under endast en mandatperiod kan räkna med att det inte blir mycket som han eller hon får vara med och bestämma över. På frågan om detta är detta är tillfredsställande arbetssätt svarar Björn Lagerbäck (fp): "Man ärver mycket. Man ändrar inte så mycket eftersom det är långa processer."²⁰

²⁰ Intervju Björn Lagerbäck (fp), ledamot i bl a stadsbyggnadsnämnden, 030416

Översiktplanen

Översiktplanen är kommunens övergripande instrument för fysisk planering. Det antas av Kommunfullmäktige och anger markanvändningen för nuvarande som framtida användning av mark. Hela kommunens geografiska yta omfattas av översiktplanen. Vid behov kan fördjupade översiktplaner tas fram för delar av kommunen. Detta kan ske vid till exempel större infrastrukturella projekt, planerandet av nya stadsdelar eller omfattande förändringar av redan existerande stadsdelar.

Översiktplanen aktualiseras en gång per mandatperiod, dvs. vart fjärde år. Den genomsnittliga handläggningstiden för en översiktplan är två år.

För att säkra syftet med översiktplanen kan områdesbestämmelser antas. Områdesbestämmelser kan tas fram för begränsade områden som inte täcks av detaljplanen. Möjligheterna att reglera utnyttjandet av mark är inte så stora som med detaljplanen.²¹

Olov Tyrstrup har arbetat på Stadsbyggnadskontoret med översiktplaner. Han slutade arbeta några veckor efter att jag träffade honom. Han var projektledare för 1990 års version av Översiktplanen, men inte den för år 2000. Han anser att det är mycket svammel i den som ändå inte kommer att göras och anser att det är bättre att skriva ner det som verkligen ska göras.

Översiktplanen, eller som det hette tidigare Generalplanen, har en kort historia i Malmö stad. Det är först under den andra delen av seklet som den största delen av Malmös stadsyta har växt fram. Det är också då som behovet av general- och översiktplaner har skapats. Den första generalplanen är från 1959, men arbetet med denna första generalplan påbörjades redan 1947 i och med Byggnadslagen från detta år krävde en sådan. Med denna lagstiftning ville man från centralt håll utveckla en kraftfull bostadspolitik som skulle leda till att kommunerna skulle arbeta med riksintressen i sina stadsplaneringar. Under 1960- och 70-talets explosiva bostadsbyggande med miljonprogrammet behövde generalplanen utvecklas. Nästa generalplan gjordes 1966 och är bara delvis förnyad. Detta räknas som den goda perioden. Sedan kom den stora utflyttningen till kranskommunerna och oljekrisen på 70-talet. Från denna tid blir det kris i Malmö. Näringslivet säckar ihop, industrierna får lägga ner. Många malmöbor blev arbetslösa och det blev andra förutsättningar för stadsplaneringen. När man arbetade med Generalplanen för år 1980 var det av många skäl ett behov av en mer omfattande översiktplan och man arbetade mycket med att försöka kommunicera med medborgarna i Malmö. Detta ledde till en stor förändring för Generalplansstilen. Planen innehöll mer mål och visioner. Men samtidigt fortsatte den att vara ett styrinstrument för stadens expansion. Malmös minskade befolkning och företagens nedläggningar gjorde att man inte byggde särskilt mycket i Malmö under denna tid. Med den nya Plan- och Byggnadslagen krävde staten att kommunerna skulle göra nya översiktplaner till 1990. Det ansågs särskilt behov för Malmö med tanke på utvecklingen mot en ny Öresundsförbindelse i och med den tilltänkta bron tillsammans med uppgång av andra aspekter.

²¹ Stadsbyggnadsprocessen i Malmö, utgiven av Stadsbyggnadskontoret, ring dit för att få ett exemplar

Plan- och Bygglagen från år 1987 inför också processer som ska öka medborgarinflytandet. Medborgarinflytandet har bestått i regler för hur man ska ställa ut nya stadsplaner, detaljplaner och andra byggplaner. Planerna för 1980, 1990 och 2000 verkar alla för detta. Processerna har ofta varit utställningar och information. Problemet här är att informationen inte är "tillgänglig" på ett bra sätt och det är brister i gestaltningen som det här handlar om. Det är svårt att begripa sig på kartor, modeller och kvartersbenämningar, det är för abstrakt. Dessutom är det inte många som vet hur man ska bära sig åt för att tycka till om besluten.

Olov Tyrstrup har arbetat mycket med kommunikation. Han har varit en eldsjäl med detta. Men han menar att det är svårt att nå ut till allmänheten. Man gjorde en jätteutställning på Södertull, han ledde bussturer som guidade turer. Han har producerat ett pussel över Generalplanen. Han anser att tjänstemännen måste ge sig tid för detta. Det är en stor uppgift att kommunicera. I ett balanserat samhälle är det engagemang där man bor, och inte bara ett hotell. Han anser att det är mycket viktigt med pedagogik.²²

Hur är det med demokratin och Översiktsplanen?

På frågan om hur man gör när Översiktsplanen strider mot det som står i Grönplanen, svarar Anders Rubin, boende- och stadsmiljöråd i Malmö stad:

"Man får inte glömma att det är en åsikt bland många. Ett intresse bland många som man ska väga in. När man ska exploatera får man väga värdet av exploateringen mot värdet av gröna värden. Det finns ett exploateringsvärde."²³

Området där Kalkbrottsgatans odlingslotsområde ligger är inlagt i Översiktsplanen från år 1990 och avsatt redan där för Bostäder och Service. Det är fortsatt inlagt i Översiktsplanen från år 2000.

Anders Rubin säger att man ska bygga där för att det är bestämt att man ska göra det. Men hur bestämt är det egentligen? I Översiktsplanen 2000 så är området dessutom inlagt som en del i Lernacksstråket. Området kan väl inte vara båda sakerna eller hur? Och hur ska man protestera i detta fallet när en sak har två möjligheter. Dels att fortsätta och utvecklas som en del av ett grönstråk och dels att exploateras och bebyggas. Skulle vi ändå ha protesterat år 1990? "Tidigare politiska beslut inom ett visst parti kan vara stoppande för nya, nytänkande, andra beslut man vill vara lojal mot partiet."²⁴

Låt oss säga att partiet X för tio år sedan röstade fram ett förslag som idag ter sig omodernt, t ex en hållning i en miljöfråga, en fråga om vilken både allmänhetens och många politikernas hållning idag radikalt har förändrats. Men det är inte alldeles enkelt att ändra ett beslut som har tagits av det egna partiet även om det har många år på nacken. Detta för att man har en lojalitet mot sina partikamrater. Detta kan gälla att det beslutats i en översiktsplan att ett område ska bebyggas och just sådana beslut fram till verkställande tar lång tid.

När jag samtalat med politiker i stadsbyggnadsnämnden menar Staffan Appelros (m) att detta lojalitetsproblem enbart gäller socialdemokrater. Jag ringer till Björn Lagerbäck (fp) och frågar hur det ligger till med detta i hans parti. Han menar att man inför varje Kommunfullmäktige

²² Intervju Olov Tyrstrup, 030205

²³ Intervju med Anders Rubin, 030207

²⁴ Intervju Birgitta Gisby, Dagmar, Christina, Miljöförvaltningen 030124

sammanträder i partigruppen och då fastställer programmet. Partimedlemmarna redovisar då sitt ställningstagande. Det går då att ha ett individuellt ställningstagande men det är ju en bedömningsfråga så att inte partiet ter sig "spretigt". Han menar dock att folkpartiet och de andra borgerliga partierna inte har en förankring i arbetarrörelsen och fackföreningsrörelsen med det obrutna lojalitetskravet som finns där.

Men det finns en annan hake här. Det råder inte bara lojalitet inom partiet utan över partigränserna. Man kallar det för att man måste ha en långsiktig stadsplanering. Och det är mycket viktigt. Men om det händer att något förändras radikalt, ska man inte då kunna ändra sig? När jag pratar med Björn Lagerbäck om detta säger han att man inte ändrar något.

"Annars är det mycket som har beslutats tidigare. Man ändrar inte mycket. Och man opponerar sig inte mot ett taget beslut för att då får man en massa ovetta, säger han och skrattar. Man får gilla läget att det tar tid och man inte kan ändra tagna beslut. ²⁵"

Han påtalar också att om det sker nya saker i världen så kan ajournering av ett ärende begäras. Men i det fallet råder det fastlåsta positioner, det är sällan ett ärende ajourneras, och det har aldrig hänt att ett vänsterparti gemensamt ajournerat ett ärende tillsammans med ett borgerligt. Han menar att det är viktigt att tänka på att det inte finns några absoluta sanningar.²⁶

Exemplet Kalkbrottsgatans odlingslotsområde är illustrativt ur just den synvinkeln att sedan 1990 års Översiktsplan har många viktiga förhållande förändrats. Under denna tid har FN-deklarationerna Agenda21 och Habitat formulerats, vars innehåll handlar om hållbar utveckling där inte bara de ekonomiska aspekterna räknas in utan också sociala och miljömässiga aspekter. Howard Liddell är stadsanställd arkitekt för ekologisk hållbarhet i den skotska staden och har arbetat med att utveckla ett problemområde i staden, Farfield Housing Estate. På seminariet Urban Renewal- new approaches, new actors²⁷ talar han om "den tre-benta stolen", där varje ben på stolen behövs för att uppnå stabilitet, tar man bort ett ben så faller man.

Men för att låta exemplet beskriva en politikers dilemma i demokratiska processer, Ta Panta Rei ("Allt flyter") som Herakleitos²⁸ visualiserade sin metafysiska inställning, utgör inte beslutsgrunden inom politiken, speciellt i de centrala och viktiga besluten. Man har helt enkelt svårt att ändra tidigare fattade ett beslut, trots att de inte har verkställts inom en sådan tidsram att det kan anses föreligga samma förhållanden som när beslutet en gång togs.

Området tillhör stadsdelen Limhamn-Bunkeflo. Det trista är att stadsdelarna inte vill ha att göra med sådana här frågor, man säger sig arbeta med s k "mjuka" frågor. På frågan vad det är för något egentligen svarar man generellt att det handlar om frågor om människor. Men kan man skilja frågor om människor från deras omgivande miljö? Till exempel om man tar bort en park i en stadsdel, påverkar det inte människorna negativt i den stadsdelen, Man säger generellt i de stadsdelar jag varit i kontakt med att det "inte ligger på

²⁵ Intervju Björn Lagerbäck 030416

²⁶ Ibid.

²⁷ Gäddan Malmö Högskola 030207

deras bord", att det är centrala frågor. "När det gäller Hammars parks koloniområde förfogar vi inte över den frågan. Vi som tjänstemän har vår roll i stadsmiljögruppen. Bara så att du vet hur det ligger till med den frågan."²⁹ säger Ingegerd Svensson tjänsteman på Stadsdelsförvaltningen och ordförande i Stadsmiljögruppen som jag besöker senare den veckan.

På stadsmiljömötet på torsdagen samma vecka som jag samtalat med Ingegerd Svensson ställer jag en fråga till de inbjudna gästerna från Stadsbyggnadskontoret, Sofia Öreberg och Johan Emanuelsson. Jag undrar var den demokratiska processen kommer in när ett område har översiktsplanlagts sedan 1990 års översiktsplan. Borde jag ha klagat då, fast det är ju tretton år sedan? Och hur ska man kunna överklaga något som inte är bestämt utan bara grova visioner? Jag menar att det verkar brista i den demokratiska processen. När en detaljplan väl läggs fram har man redan skövlat koloniområdet.

Översiktsplanen är ett sätt att ange hur kommunen ska växa. Det är ett instrument. Ofta innehåller den motstridiga intressen, som man får väga samman. Den anger i grova drag hur en stad ska växa. Inget detaljstyrande, säger Johan Emanuelsson. Kommunen har planmonopol. Förvaltningen har rätt att säga upp alla kolonister när och hur de vill.³⁰

Men jag undrar fortfarande hur förfarandet går till i detta fall hur den demokratiska processen exakt ser ut för en översiktsplan. Jag frågar Staffan Appelros, (m), vice ordförande i Stadsbyggnadsnämnden om man kan överklaga översiktsplanen.

Det är en demokratisk process. Kommunfullmäktige lämnar remiss hos alla berörda nämnder. Alla kan yttra sig och överklaga. Remisser är synpunkter. I översiktsplanen anges om ett område kan bli bebyggt eller inte.³¹

Men så ser man en rundgång här. Remisser är synpunkter, och de berörda nämnderna aktar sig noga för att yttra sig över det som inte "ligger på deras bord". Då gäller det att enskilda, alltså allmänheten, sakägare, eller andra organisationer yttrar sig. Inte heller det är lätt.

I fallet Kalkbrottsgatans odlingslotsområde har såväl Limhamns Miljöförening, som de kringliggande sakägarna, villaföreningen Hajen yttrat sig i fallet. Den nybildade föreningen Kalkbrottsgatans odlareförening har också yttrat sig och anfört många slående argument mot byggnation av området. I ett yttrande till Malmö Stads Miljönämnd skriver Limhamns Miljöförening, anfört av ordföranden Berit Linse, att trots att det skapats oerhört många miljökrav via olika organ i samhället från centralt håll så efterföljs dessa inte.

I verkligheten åsidosättes målsättningarna. En anledning kan vara hur de olika planerna beslutas fram till verkställighet på marken. När översiktsplaner publiceras är det svårt för medborgarna (intresseorganisationer etc) att förstå vilken fullmakt de ger åt kommunen och vad som kan hända. Översiktsplaner ändras dessutom ofta. Det är därför svårt att väcka opinion i frågan och att påverka innehållet, såvida man inte är direkt berörd i egenskap av markägare. I nästa skede,

²⁸ gr. filosof från Ephesos, Mindre Asiens kust, 500-talet före Kristus

²⁹ Intervju Ingegerd Svensson, stadsdelsförvaltningen Limhamn-Bunkeflo, 030408

³⁰ Stadsmiljögruppsmöte stadsdelsförvaltningen Limhamn-Bunkeflo, 030410

³¹ Intervju Staffan Appelros, (m) ledamot i Stadsbyggnadsnämnden i Malmö, 030410

när det blivit fråga om detaljplan, är saken ofta så långt gången att påpekanden från medborgare endast kan påverka detaljer.³²

Vi har alltså ett delikat problem här. Folk får gärna tycka till, man har direktiv från centralt håll att kommunerna måste arbeta för att medborgarna blir mer delaktiga. Men det är uppenbart att många både tjänstemän från förvaltningar som stadsdelspolitiker och politiker ser medborgarinflytande i dessa centrala och "topp-styrda" frågor om Översiktsplanen som obehagliga.

Stadsmiljögruppsmötet i Limhamn- Bunkeflo den kvällen handlade också mest om övergångsställens varande eller icke varande. Detta är en trygg fråga för stadsdelen att hantera. Det är också viktiga frågor. Men i en stadsdel som står inför stadens största expansion hänger sig åt sådana enkla frågeställningar, då kan man verkligen undra över demokratins tillstånd.

Stadsdelarna har heller inte "det på sitt bord" att hantera frågor om de allmänna platser som finns inom stadsdelen, det är frågor som avgörs på centralt håll. Det finns dock önskemål om att kunna få vara med om den processen till en del. Rent informellt menar dock Nils T Svensson, stadsdelsordförande (s) i Centrum, att det fungerar gott med informationen och samarbetet på det planet. För politikernas del alltså. Huruvida det är särskilt bra för Centrums invånare framgår inte av detta.

Det är inte bara politiker som bestämmer över en stads expansion, utan näringslivet, alltså byggföretagen som har pengarna kommer man ingen vart. Det är dock politikerna som har tagit initiativet till Hammars Park. Man vill "sy ihop" ett område.

Igår hade jag besök av ett norskt företag som ville etablera verksamhet här. Vi gick igenom stadsplanen och de kunde i princip på stads få svar på sina frågor. De var mycket imponerade och berättade att byråkratin i Norge är betydligt mer omständlig och där fanns det en ovilja att ändra stadsplanen. Det fanns en tid när kommunen köpte in väldigt mycket mark och som nu erbjuds för nyetableringar.³³

Översiktsplanen är ett politiskt dokument mellan stat (Länsstyrelsen) och kommun och är egentligen inte till för allmänheten/ enskilda.³⁴ Men det är uppenbart lättare att få tillgång till mark om man har den stora penningpungen med sig. Men marken som ägs av kommunen ska i grunden fördelas på ett sätt som Malmös invånare tycker är lämpligt. Men hur detta tillämpas är inte transparent för allmänheten i staden. Med detta i bagaget är det bäst att lämna Översiktsplanen som jag inte ens vet om det var meningen att jag skulle läsa egentligen. "Har du läst den?" skrattade Olov Tyrstrup när jag sa att jag läst Översiktsplanen 2000.

³² Yttrande ang Miljöprogram för Malmö stad 2003-2008, Limhamns Miljöförening, Limhamn, 14 april 2003

³³ "Avvaktande år för Malmös näringsliv", Malmö - framtidsstaden, annonsbilaga, Innovator, 030326

³⁴ Intervju Göran Falck och Birthe Müller, Stadsbyggnadskontoret, 030407

Detaljplanen

Jag börjar ana att någon har varit särskilt fyndig när det gäller området där Kalkbrottsgatans odlingslottsområde ligger. Man har sett till att driva bort oss och skrapar bort våra kolonilotter innan en grov detaljplan görs. För det måste egentligen till en sådan så att sakägarna kan tycka till om de vill ha kvar det befintliga eller ha något annat. Men om allt väl har skrapats bort så finns det bara ett tomt hål och det vill väl alla bebygga eller hur? "Men det finns ju inget att tycka något om. Det finns ingen detaljplan än!"³⁵

Nej, det är just det som är det stora problemet i detta ärende. Man har utlyst en tävling för att rita prisvärda bostäder åt området. Tävlingsens sista inlämningsdatum är i juni i år (2003) och man räknar med att detaljplan kan tas fram våren 2004.³⁶ Men är detta riktigt? Kan man göra så här? Är det inte odemokratiskt? Och framförallt stämmer tidsangivelsen?

Anledningen till att det blev en tävling är enligt Anders Rubin att man ville stimulera byggföretagen att bygga bostäder.

Vi har två projekt på gång: ett område söder om Hammars park och ett område i Västra Hamnen, norr om Saabfabriken. Det här är lite av ett pilotprojekt och om det faller väl ut så är det en modell vi tänker använda i framtiden.³⁷

Detaljplanen anger vad marken får användas till - bostäder, arbetsplatser, gator, parker osv - hur stora hus som får byggas där och hur marken ska ordnas. Det finns idag ingen sådan plan. "Man har valt i detta fall att frånga den demokratiska processen.." säger Björn Lagerbäck.³⁸

Den normala detaljplaneprocessen innebär att man först ska göra en första detaljplaneskiss som via remisser och samrådsförslag ska utarbetas vidare. Denna ska skickas till sakägare, i detta fallet bl a villaföreningen Hajen, som vill bevara odlingslottsområdet, och andra berörda. Andra som kanske ska yttra sig är kommunala och statliga organ, samt olika organisationer som t ex Naturskyddsföreningen. Dessa har vi kolonister redan varit i kontakt med år 2000 då de visade stort intresse för vårt område, mycket på grund av områdets biologiska mångfald. Detta grova detaljplanematerial ska då förevisas allmänheten vid ett eller flera samrådsmöten. Stadsbyggnadskontoret skriver sedan en samrådsredogörelse. Därefter ställs ett slutligt förslag till detaljplan ut för granskning. Annonsering sker i dagspress under rubriken kungörelser. Sakägare, och andra som har väsentligt intresse av förslaget underrättas per brev. Utställningstiden är minst tre veckor.

Stadsbyggnadskontoret gör sen ett utlåtande över inkomna synpunkter och man kommunicerar med de som har haft synpunkter på förslaget.

Den färdiga detaljplanen antas av stadsbyggnadsnämnden eller kommunfullmäktige för att bli giltig. Kommunen underrättar nu sakägare och andra berörda som framfört synpunkter som inte tillgodosetts. De har nu tre veckor på sig att överklaga beslut hos länsstyrelsen. Om ingen har invändningar inom denna tid

³⁵ Stadsmiljögruppen, stadsdelsförvaltningen Limhamn-Bunkeflo, 030410

³⁶ "Hammars park-bra bostäder med rimlig hyra" Tävlingsprogram januari 2003, Fastighetskontoret, Malmö stad

³⁷ Kommunrådet Anders Rubin: "Alla som vill bygga i Malmö kommun kommer att få göra det", Vårt Malmö, nr1-mars 2003

³⁸ Intervju Björn Lagerbäck, (fp) ledamot i bl a Stadsbyggnadsnämnden, 030403

vinner den laga kraft. Detaljplanen ges en genomförandetid på mellan fem till femton år under vilken byggrätten garanteras. Mindre detaljplaner antas av stadsbyggnadsnämnden och tar normalt cirka sex månader, medan mer omfattande planer antas av kommunfullmäktige och tar mellan tolv och femton månader.³⁹

Det främsta målet för Kalkbrottsgatans odlareförening tillsammans med andra är att få vara kvar och odla. I andra hand är det för att få vara kvar så länge som det inte är beslutat att det ska byggas där. Det kan dröja flera år innan ett detaljplansbeslut går genom alla instanser och det är för att undvika att det blir ett hål i marken som får stå för fåfot i flertal år. Om beslutet hamnar hos Kommunfullmäktige måste man räkna med att fullmäktige är mycket opinionskänsligt.

Efter årsmötet för "Kalkbrottsgatans odlareförening" som vi höll på Brukshundsklubbens uteplats kom en man fram till mig. "Det finns ett område vid den gamla brandstationen i Limhamn. Där var kolonilotter förut. Kolonisterna kördes bort. Nu är det bara ett stort hål i marken. Kan de verkligen göra så?"⁴⁰

I uppsägningsbrevet som vi odlare fick från Fastighetskontoret står det angående pågående planering av utökning av antalet lotter:

Inom fastighetskontoret och stadsbyggnadskontoret pågår planeringsarbete för att kunna utöka något eller några befintliga områden och/eller anlägga ett nytt område för att på sikt öka antalet odlingslotter till den nivå vi hade när Kalkbrottsgatan ingick. Vi kan dock inte säga när detta kan vara genomförbart. Där det krävs en detaljplan måste den demokratiska processen ha sin gång och det kan därför ta tid innan ett sådant område kan anläggas.⁴¹

När rollerna är ombytta måste vi odlare förstå att demokratiska regler gäller.

Dialogerna och samtalen

Dialogerna har varit dels en förankringsaspekt av själva projektet och dels ett led i att utveckla "det goda samtalet". Eftersom jag arbetat med likartade frågor sedan tre år tillbaka och skrivit en del lokala debattartiklar i ämnet kände man till mig på Miljöförvaltningen, speciellt visade sig Birgitta Gisby vara en viktig kontakt, vilket var en stor fördel. En annan viktig kontakt var stadsträdgårdsmästaren Gunnar Ericsson, utan hans gillande skulle inte projektet ha kunnat genomföras. Men det viktigaste med projektet har aldrig varit att faktiskt genomdriva etableringen av koloniträdgården, utan att skapa dialoger med det som är fyllt av konflikter; stadsplaneringsprocessen i Malmö stad.

³⁹ Denna text om detaljplaneprocessen ur Stadsbyggnadsprocessen i Malmö, Stadsbyggnadskontoret, Malmö

⁴⁰ Årsmöte Kalkbrottsgatans odlareförening, Sibbarp, 030411

⁴¹ Till samtliga kolonister på Kalkbrottsgatans koloniområde, uppsagda från 2003-01-01, Jan-Olof Johansson, förvaltare, tomtbyrån, Fastighetskontoret, Malmö, 030305

Dialoger finns på olika plan i projektet. Dels är det dialoger med makthavare, dels är det dialoger med medborgare i staden och andra intresserade. Det finns ingen tradition och inget tvång att en folkvald politiker måste prata med invånarna i staden. Även om invånare i staden ringer upp och klagar på nedläggningen av en skola så kan inte ett kommunalråd svara på detaljfrågor eftersom man arbetar med övergripande ansvarsområden. Detta gör att närheten till "folket" minskar ju högre man kommer upp i den politiska hierarkin.

Stadsplaneringsprocessen är en central fråga som handhas av politiker högt upp i hierarkin och det är här man kan förnimma problematiken som *Public Globality Gardens* vill tampas med; att skapa en dialog där det finns en ovana och inte uppenbart en stor vilja till att skapa en sådan dialog från de relevanta politikernas sida. Det är komplicerade sakfrågor som kräver att man är insatt både i ärende samt i lagar och förordningar. Det kräver framförallt tid. Tid som berörda beslutsfattare har betalt för. Medborgare som blir berörda av beslut i dessa ärenden och som vill föra en dialog måste tillföra tid och inläsning av ärende och lagar för att kunna lägga sig i ärendet. Ändå kanske vi inte talar om en dialog. En medborgare kan överklaga medan en politiker kan besluta. *Public Globality Gardens* syftar till att skapa en dialog istället för ett juridiskt sammanhang mellan medborgare och beslutsfattare på alla plan.

Några vanliga låsningar i dialogen

En strategi för att bryta koder är dialogen. Öppna diskussioner med politiker är bra. När jag varit runt och intervjuat politiker och andra aktörer har utformningen varit ett samtal. Ofta har det fungerat mycket bra och varit givande för alla parter. I dessa samtal uppkommer dock ofta vad jag kallar låsningar i dialogen och som om man inte hanterar dem rätt "kollrar" bort den ovane diskussionspartnern. Mitt bästa tips i dessa fall är att ha motargument klara, alternativt att ändra samtalets riktning och inte besvara dem. Man ska dock inte ge sig in i en fördjupad diskussion om dessa problem. Då har man förlorat diskussionen så att den kommer att handla om något annat ofta mindre besvärande ämne för den som använder sig av denna "argumentationsteknik".

Egenintresse

Om folk bara kunde höja sig från det egna intresset suckar många politiker som jag besökt. Det är visserligen olika hur politiker tar kontakten med allmänheten mycket beroende på den egna personligheten. Det tycks inte finnas någon generell bestämmelse huruvida man ska behandla samtalen man får från allmänheten. I samband med nedläggningen av Kalkbrottsgatans odlingslotsområde suckade Anders Rubin på min förfrågan om han haft kontakt med allmänheten.

"Ja men det är mest ganska trötta reaktioner...Som det där med Hammars park, fick en del brev om att "det var som att spika sista spiken i kistan", men som några har sagt till mig "Det fattar de väl att de kan ju inte få vara kvar där!" Men så får man säga att det inte är så..."⁴²

Det främsta argumentet mot att beskylla någon för att de bara försvarar ett egen-intresse är att det inte finns någon möjlighet att avgöra när en människa handlar utifrån själviska alternativt altruistiska skäl. Vem kan ställa sig utanför sig själv? Hur ska vi meddela oss till våra politiker utan

⁴² Intervju Anders Rubin (s), plan- och byggn rådgivare, Malmö, 030207

att bli beskyllda för egenintresse? Hur ska politiker och andra beslutsfattare veta något om folkets vilja om de inte lyssnar på folkets meddelanden utan istället handlar utifrån koder?

För att avvärja detta problem kan man höja det som kan beskyllas för egen-intresse till ett mer allmänt plan. Projektet *Public Globality Gardens* är ett sådant val av metod genom att göra det som är relevant för 300 odlare viktigt för alla Malmös medborgare.

Minoritetsgrupper ställs mot varandra

Många gånger får vi som protesterar mot nedläggningen av Kalkbrottsgatans odlingslottsområde höra om vi inte har tänkt på hur svårt det är för de hemlösa i staden, för att inte tala om de våldsutsatta kvinnorna. Detta låser direkt en diskussion om man inlåter sig att diskutera andra minoritetsgrupperingars svårigheter.

Hemlösa kommer aldrig att få bo på detta attraktiva kustnära område. Det blir dyra bostäder som stadsdelsförvaltningen Limhamn- Bunkeflo inte kommer att betala driften för hemlösas boendeträning. Det åligger varje stadsdel att ta hand om sina invånare, hemlösa är visserligen inte alltid mantalsskrivna i någon stadsdel, men de flesta hemlösa håller till i stadsdelarna Södra Innerstaden och Centrum.

Om Malmö stad vill locka företagare hit till staden och bygger för näringslivet kommer inte ett träningsboende vara det första som man etablerar på det området. Det lockar särskilt inte näringslivet med sociala problem i området.

När det gäller våldsutsatta kvinnor kan man väl säga en sak, det är inte särskilt bra att berätta var man tänker placera dem.

Minoriteter lider alla av en sak. Det är utsatta medborgare som har mindre att säga till om. Naturligtvis är det tacksamt att trycka på folks dåliga samveten. Varför ska jag få odla där när folk går hemlösa i Malmö? Minoriteter får vara med som slagträn i den högsta politiska debatten, men får ingenting när verkställandet av politiken är där.

Bostadskön

Men har du frågat folk i bostadskön vad de tycker när du vill behålla odlingarna på Kalkbrottsgatan istället för att bygga bostäder där? Det är en fråga vi ofta får när vi protesterar mot bygget av odlingslottsområdet. Det är dock ett allvarligt problem med detta argument eftersom det inte finns någon bostadskö i Malmö för närvarande sedan Bostadsförmedlingen lade ner. Den bostadskön kunde man för den delen ta med en nypa salt. Det var ju allmänt känt att om man ville ha en lägenhet så inte var det genom Bostadsförmedlingen man fick den. Så något officiellt kösystem har i princip aldrig funnits som har kunnat utsäga hur stor bostadsbristen i Malmö är . Fastighetsägare är inte heller särskilt pigga på att delge sina kölistor, enligt Göran Falck på stadsbyggnadskontoret.

Idag har vi i Malmö stad ingen reell bostadsbrist. Men folk är mer trångbodda än förr. Sett i ett framtida perspektiv så finns ett behov av bostadsbyggande av hyresrätter. Problemet är att få byggföretag är intresserade av att bygga sådana. Det är en mycket låg produktion av bostäder, speciellt av hyresrätter. 2002 byggdes 2200 bostäder vilket var en minskning med föregående års produktion. Eva Plogéus, länsarbetsdirektör och ordförande i Byggarbetsnämnden i Skåne menar att det beror på att byggföretagen

måste vara helt säkra på att de ekonomiska villkoren kvarstår i ett längre perspektiv och de som ska hyra bostäderna måste veta att de har råd att hyra dem.⁴³

Området där Kalkbrottsgatans odlingslotsområde ligger är avsett i tävlingsbestämmelserna till hyresrätter. Men om man ser hur gången är i Bunkeflostrands processen så kan man tänka sig att ändra på beslut genom att vrida på sanningen lite hit och dit.

Om behovet av hyresrätter är tillgodosett så kan man tänka sig att utöka antalet bostadsrätter i Bunkeflostrand, menar Tekniska nämndens rotelchef Emmanuel Morfidiakis.xxxxx

När det gäller detta argument kan man snabbt ställa ett motargument, eftersom det inte finns en bostadskö som någon vet något om egentligen. Man räknar med att det behövs fler lägenheter och det är helt korrekt. Det kommer att behövas fler hyresrätter. 2000 sådana planeras att byggas på vindar i fastigheter runt om i Malmö stad. På området vid Hammars park där odlingslotterna ligger så planeras 300 bostäder. Med tanke på den enorma bostadsbrist som målas upp från politikernas sida för oss så undrar man hur mycket detta lilla tilltag ska avhjälpa bostadsbristen. En droppe i havet höjer inte vattennivån. Är det värt att göra 300 odlare ledsna för en sådan liten vinst?

Vi måste locka företagarna hit

När vi som arrangörer av *aktion:koloni* orsakat att Fastighetskontorets växel bröt samman, kom dess ansvarige tjänsteman för kolonier ut till utställningen och skällde ut oss. "Ni måste förstå att Malmö behöver ha hit företagare som kan skapa arbetstillfällen och var ska de bo?"

Visst tyckte vi att det var absurt och inte brydde vi oss nämnvärt om företagare skulle bli bostadslösa, speciellt som "företagare" är en ganska bred grupp av människor. Vilka företagare undrade vi? Malmö annonseras som "Malmö- framtidsstaden" i en annonsbilaga, men redan på sidan 5 avtar optimismen "Avvaktande år för Malmös näringsliv" där näringslivsdirektör Sven Håkansson på Näringslivskontoret i Malmö säger:

Det har nu visat sig att Malmö visserligen har en stor tillväxt efter Öresundsbrobygget och andra faktorer. Men det är inte produktionstillväxt utan det är kunskapstillväxt. "Talet om den heta Malmöregionen är lite av en myt" menar Cecilia Hermansson, ekonom på Föreningssparbanken, som gjort tre rapporter om tillväxt om utveckling inom Malmös arbetsmarknadsområdelstället är det så att de som har flyttat hit är unga personer med god utbildning.⁴⁴

Odlingsområdet på Kalkbrottsgatan ligger Limhamn-Bunkeflo stadsdel och är det område som beräknas expandera mest i Malmö de närmsta fem åren. en ökning på cirka 20 %. Baserat på den en prognos av effekten av det planerade bygget i området. Men vad gör man om "företagarna" uteblir? Det blir relativt kostsamma bostäder p g a det kustnära läget gör att knappast studenterna från högskolan kan bo i de planerade bostäderna.

⁴³ "Sätt fart på bostadsbyggnadet", Eva Plogéus, Sydsvenskan, 030401

⁴⁴ "Heta Malmöregionen en myt", Sydsvenskan, del A, 021127

Hur ska man göra för att förbättra dialogen?

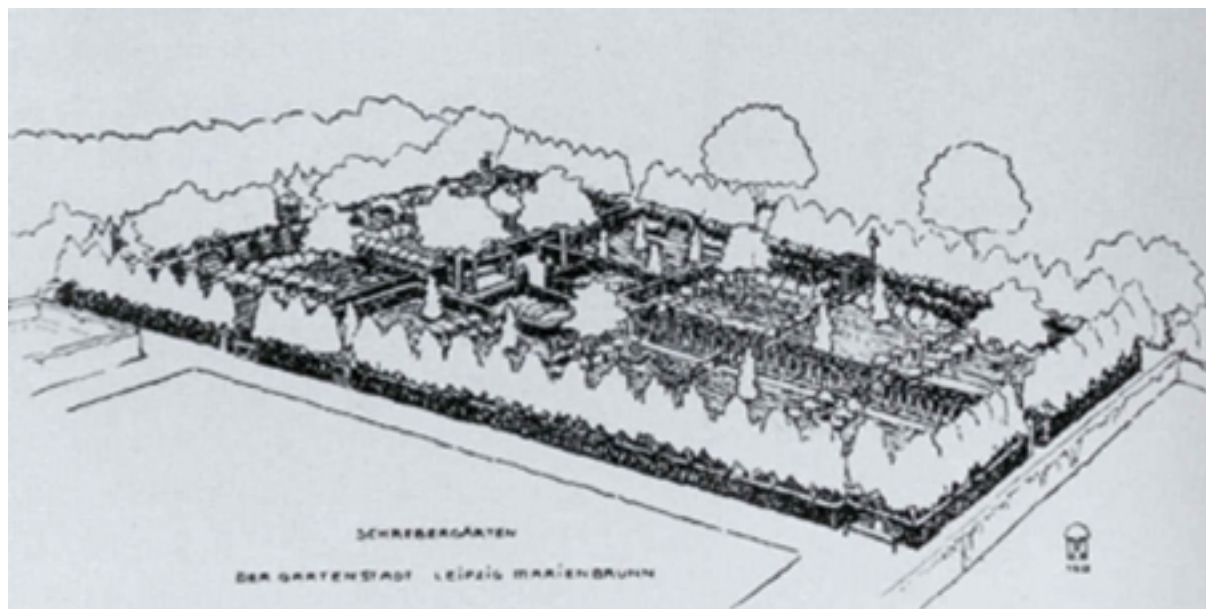
I *Public Globality Gardens* har ingått samtal och dialoger med beslutsfattare inom och runt stadsplaneringsprocessen. Syftet har varit att initiera en fungerande dialog och att påtala att det finns brister i hur det fungerar idag. Projektet har inte som syfte att själv generera en sådan dialog utan att generera att det i framtiden skapas en sådan. Dels från centralt håll men också att invånarna i Malmö själva arbetar för detta. Det hjälper ingen att klaga på en rådande situation, det måste till handling för att något ska ske. Under projektets gång kommer sådana dialoger att föras på Koloniträdgården på S:t Knuts torg och genom att aktörer bjuds in att skriva artiklar om ämnet o s v. Det är ett arbete på långsiktig basis för att det krävs tid att förändra en inrotad vana.

Koloniträdgården

Trädgårdar har genom tiderna använts av kulturaktörer på olika sätt. Det är ett begrepp som laddats av både saker av ondo som av godo. Några har till och med flytt trädgården och lämnat den för den råa och orörda naturen, som nyromantikern Henri David Thoreau gjorde 1845⁴⁵ när han bosatte sig som en "squatter" i Walden Pond, sex kilometer från Concord, Canada.

Voltaire har i nyckelfrasen i *Candide*: "Låt oss odla vår trädgård." framkallat en mängd diskussioner om vad han egentligen menade. Men man kan mycket väl ta den helt bokstavligen. Han visar ju i sista kapitlet i *Candide* hur olyckliga och ganska elaka människor tillsammans kan arbeta för någonting genom att odla sin trädgård. En början till samarbete och förståelse.⁴⁶

Public Globality Gardens fokuserar odlingsbegreppet på s k odlingslotter. Det innebär att man odlar under bar himmel och har nära kontakt med jorden, vinden. De korta arrendeförhållandena samt de ständiga hoten om nedläggning av sådana områden när städer ska växa innebär en utsatthet som odlarna ständigt lever med. Detta förhållande har varit konstant sedan kolonirörelsen startade i Sverige med sitt ursprung från Danmark via den tyska kolonirörelsen med s k "schrebergartens". Detta namn som idag används i Tyskland för att benämna koloniträdgårdar, sidan om "kleingarten", dvs. "liten trädgård", kom sig av att man i Leipzig på 1870-talet ville hedra den då bortgångne läkaren Dr Schrebers önskan om att bygga trädgårdar för vuxna och barn att vistas i tillsammans. Det första odlingsområdet i mångas mening är Leipzigs "schrebergarten" som bildades 1870. Den uppstod i samband med att rektorn på en skola ville skapa rum för barnen att vistas utomhus. Målet var att ge dem en lekplats, ett bibliotek att låna böcker i och rabatter att odla blommor i. Efterhand tröttnade barnen på att odla blommor och föräldrarna tog över skötseln av rabatterna och då skapades trädgårdar med staket och små kolonihus att vistas i.

⁴⁵ Henry David Thoreau, *Skogsliv vid Walden*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1990

⁴⁶ Efterskrift av Christine North, s. 269, i Voltaire, "Candide", "Naturens son", Bokfrämjandet, Uddevalla, 1969

När jag skapade min odlingslott i vuxenlivet sju mil från barndomens åkerjordar, infann sig snabbt de filosofiska funderingarna. Rousseau skriver i uppsatsen "Hur har olikheten mellan människan uppkommit och stöder den sig på naturlagen?"⁴⁷:

"Om ägande: Den förste som inhägnade ett jordstycke och hittade på att säga: "Det här är mitt." och fann människor tillräckligt enfaldiga att tro honom blev den verkliga grundaren av det borgerliga samhället. Hur många brott, hur många krig, hur många mord, hur många olyckor och fador skulle den inte ha förskonat mänskligheten ifrån som ryckt upp stakarna, fyllt igen dikena och ropat till sina likar "Akta er för att lyssna till denne bedragare; ni är förlorade om ni glömmer att markens frukter tillhör alla och att marken själv inte tillhör någon."⁴⁸

När jag var liten hade många av oss barn en liten odlingshörna i våra föräldrars trädgårdar och jag minns speciellt ett tillfälle när jag hittade en liten spretig syrenbuske som min bästa kompis pappa hade kastat för att den var "död". Vi planterade den i hennes lilla odlingshörna och med omsorg fick vi den till slut att blomma. Syreners blå väldoftande blommor är fyllda av generositet och förhoppningar. Men då ville pappan ha tillbaka den där busken. Vems var egentligen den där busken? Den som hade köpt den och sedan kastat den eller den som hade fått liv i den? En dag när jag kom så var den uppgrävd och placerad tillbaka i den "riktiga" trädgården. Rousseaus tankar fick många djup när jag återvände till odlingen i vuxenlivet. De filosofiska idéerna förankrades rent bokstavligt i jorden och fick på det viset både förankring, komplexitet och djup.

Valet att etablera en koloniträdgård är för att det har en allmängiltig karaktär, de flesta har en relation till odling och trädgård. Det finns både en social aspekt och en politisk aspekt i detta.

I en trädgård kan man sitta ner och träffa folk. Trädgårdar är ofta privata, men just denna är på en allmän plats och i högsta grad en allmän installation. Vem som helst får använda platsen att sitta och sola på eller att fika på. Det finns en hög trivselfaktor i en trädgård och manar folk att sätta sig ner och träffa andra människor i ett offentligt rum.

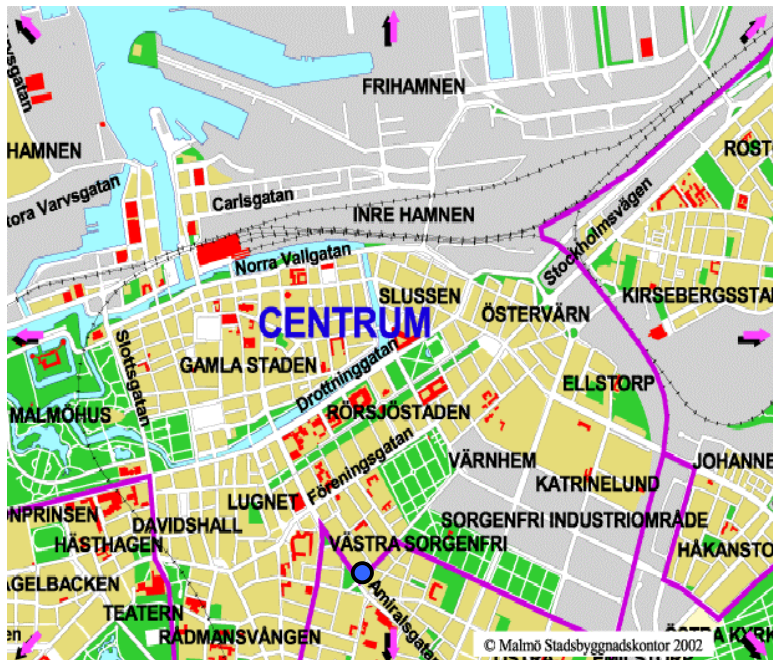
Det är svårt att väcka ett politiskt intresse genom att ha en kurs eller ett seminarium om demokrati. Däremot är det lättare att väcka sådana tankar genom odling, om man håller en kurs i kompostering börjar man tänka i banor om återvinning, miljöfrågor och konsumtion.

⁴⁸ ⁴⁸ Jean-Jacques Rousseau, Avhandling över den fråga som framställts av akademien i Dijon "Hur har olikheten mellan människan uppkommit och stöder den sig på naturlagen? Rousseau vann tävlingen och gjorde omedelbart succé. Han var vid det laget 37 år och hade tidigare ägnat sig åt bekymmerslöst dagdriveri.

Placeringen av Koloniträdgården på S:t Knuts torg

"Koloniträdgården på S:t Knuts torg" är placerat på ett centralt torg i Malmö, S:t Knuts torg. Det ligger i stadsdel Centrum men precis på gränsen till stadsdelen Södra Innerstaden. Folk som bor på ena sidan torget tillhör Södra Innerstaden, på andra Centrum. Själva torget tillhör stadsdel Centrum. Det är på det viset en intressant placering i ett gränsland.

● = Placering av Koloniträdgården på S:t Knuts torg

Torget utgör inte ett av "skryttorgen", dvs. när Malmö stad nu står inför att gestalta sina centrala torg, så är inte S:t Knuts torg inräknat i denna process. Det är inte ett torg man specifikt visar upp för turister och besökare i staden. Det har varit tal om att flytta ut loppmarknaden från Folkets park till detta torg, men det sker inte i år. Det är avsatt i torghandelsstadgan för Malmö kommuns som en av stadens offentliga platser som kommunen upplåter till allmänna försäljningsplatser för torghandel.⁴⁹

⁴⁹ Torghandelsstadga för Malmö kommun, Stadsfullmäktiges protokoll 14/12 1995, paragraf 224, bilag 161 35 (47)

De centrala offentliga platserna har inte medborgerlig delaktighet med i beslutsprocessen utan det är helt en "topp-styrd" verksamhet. Det är Gatukontoret som utformar den arkitektoniska delen av en allmän plats. Gestaltningar är produkter av professionella aktörer som t ex landskapsarkitekter. Ibland använder man aktörer inom förvaltningarna ibland hyr man in utomstående aktörer. För den konstnärliga gestaltningen ansvarar den sk Referensgruppen för offentliga utsmyckningar. Referensgruppen är en expertgrupp och är tillsatt av Kommunfullmäktige, men har inga folkvalda politiska ledamöter. Alla beslut från förvaltningarna som kräver detaljplansändringar samt pengar behöver gå genom Kommunfullmäktige för beslut. När det gäller riksintressanta centrala platser i Malmö stad är det inte enbart ett lokalt kommunalt beslut utan också relevant för svenska staten, via Länsstyrelsen, som också är inblandade i ärendena.

Mindre ingrepp på allmänna platser i staden har Gatukontoret anförts av Gunnar Ericsson, stadsträdgårdsmästaren, fullt förtroende av Kommunfullmäktige att handha.

Koloniträdgården på S:t Knuts torg är ett "mindre ingrepp" eftersom den inte kräver någon detaljplansändring så dess existens beror enbart på Gatukontorets gillande av projektet, samt att det inte stött på några hinder hos polisens tillståndsmyndighet. På det viset är projektet en riktigt kopia av den verkliga världen och helt odemokratisk i sitt initiala skede. Idén är också min jag har inte frågat Malmös invånare om det istället skulle vara en stor sandlåda eller ett ambuleringstivoli.

Malmös torg är särskilt intressanta ur det perspektivet att de är på gång att gestaltas, Gustav Adolfs torg är färdigställt och det tog lång tid (7 år och två mandatperioder) och kostade mycket pengar. Det kan vara viktigt att vara med och bestämma om hur de andra torgen ska gestaltas. Nästa torg som är aktuellt blir Stortorget, sist kommer Davidhalls torg. Det är komplicerade processer och berör inte bara kommunen då det handlar om kulturminnesvärda platser av riksintresse, där både Länsstyrelsen som man på riksnivå kommer att vara med i beslutsprocessen. Det är då lätt att tycka att allmänhetens deltagande också är nog så besvärlig.

Valet stod mellan Davidhalls torg och S:t Knuts torg. Det blev det sistnämnda av den orsaken att jag inte fick lov att vara på Davidshalls torg. S:t Knuts torg är idag ett ganska övergivet torg. På torget finns Mariagrillen, som drivs av Vlado och Beba. Utöver det finns en gammal fin liten drickfontän där, ett par bänkar som är riktade ut mot den hårt trafikerade Amiralsgatan, som om det vore en deklaration över bilismens överordnade makt i stadsplaneringen. På motsatt sida av torget finns ytterligare några bänkar där folk får sitta i rad och beundra två rabatter som från jul till april dekorerats med några av senaste julens osålda granar. Vid juletid säljs det nämligen granar på torget och är den enda idag fungerande torghandelsverksamheten här idag. Runt torget finns en del näringsverksamhet, pizzerian Vinnys, ett bageri, Marinas Nail- Studio, Tvätt-Centralen, en second-hand butik, en blomsterbutik, ett närköp, samt ett konstnärskollektiv.

Torget etablerades i början av seklet, men fick sin nuvarande utformning av stadsplanarkitekten Erik Bulow-Hube på 1930-talet i samband med att egnahemsbygget genomdrevs i området. På 1980-talet stängdes den intilliggande S:t Knuts väg av då närboende tröttnat på att området utnyttjades som prostitutionsstråk, där bilar nattetid körde runt i området för att ta upp prostituerade eller "flukta" på dem. Denna "könshandel" hade då flyttat från Kungsgatan och inkörningen till St Knuts väg gick via torget. Avstängningen ledde till att denna form av handel flyttade närmare

Värnhem, men hade också effekten att luften gick ur området. Det är visserligen hög prisnivå på bostadsrätterna kring S:t Knuts torg, men området ger ett nergånget intryck trots detta faktum. Detta förstärks av att torget inte används av de som bor i kvarteren.

Modernismens strävan att skapa det konfliktlösa rummet, det utopiska rummet utan motsägelser och som passar för alla genom att en enda tolkning införs i det har ofta haft den verkan att ingen längre känt sig hemma där. När torgen inte längre används tenderar de att bli förvaringsplatser för våra bilar. När slutar vi att se torget, vi lämnar torget så fort vi kan. Helena Fernandez är journalist som tillsammans med konstnärerna Kiki Eldh och Annika Rydenstam startat Majornas luftvärn, en aktionsgrupp för ren luft.

Att öppna ögonen och verkligen se är ibland en smärtsam process. Ganska ofta är den fysiska verklighet som omger oss i det dagliga livet så brutal att vi värjer oss mot att medvetet registrera den. Motorvägsnot, garage, parkeringsplatser, parkeringshus, bensinstationer, biltvättar, rondeller, vägräcken, avfarter, tillfarter, infarter, uppfarter och utor som tycks ha asfalterats av bara farten...Den som öppnar ögonen kan inte undgå att lägga märke till vad bilen som stadsplanerare och landskapsarkitekt gjort med vår omgivning.⁵⁰

Denna bild visar ett aprilskämt där Vellingepolitikerna Göran Holm, miljöbyggarnas Mats Kronvall och tekniska förvaltningen Thomas Grundén gjorde Vellinge grönare genom att lägga gräsmatta på Stortorget's parkeringsplats. "Det var bara under några timmar som Stortorget grönskade. Därefter frilades parkeringsplatsen igen och längderna av gräs forslades bort. Ordningen återställdes."⁵¹

Rosalyn Deutsche⁵² menar att det offentliga rummet gör oss osäkra för att det konfronterar oss med andra människor och synsätt. Hon kritiserar den modernistiska enhetstanken och idéer om det utopiska rummet en idé vi alla kan samlas under. Det är inte så det fungerar menar hon, vi förhåller oss alla subjektivt till det sociala rummet och vi skapar det rummet. Det är inte rummet som skapar oss. Tanken på en utopi är också tanken på att det finns någon essentiell egenskap i det sociala

⁵⁰ Helena Fernandez, *Varför är det så fult?*-om bilen som samhällsplanerare, Pennan, 1993

⁵¹ "Skämtsamt start på samarbetet", *Sydsvenskan*, del C, 030402, foto: Christina Gustafson

⁵² Rosalyn Deutsche för i sin bok *Evictions*, i kapitlet "Agoraphobia"

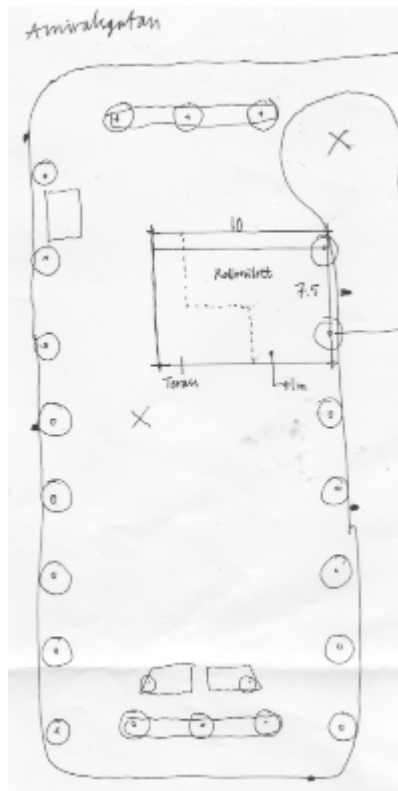
rummet som är att vara utopiskt. Det sociala rummet är en abstrakt social konstruktion gjord av oss och kan inte ha några inbyggda egenskaper i sig.

Med *Public Globality Gardens* vill jag att det offentliga rummet ska lämna såväl den modernistiska idén om det offentliga rummets avskiljande från det privata som det postmodernistiska rummets fragmentariserande subjektivering. Istället vill jag att det privata ska utgöra det offentliga rummet och det utan att splittra upp det sociala rummet i en mängd olika grupperingar som inte kan enas om en enda sak. Det är det enhetliga pluralistiska rummet som enas kring ett begrepp som är möjligt för de flesta att associera till, trädgården och odlingen, som en plats för gemensam odling och utvecklande av en mer trivsamt omgivning. Vad vi än var och en tänker i detta rum så kan väldigt många njuta av en och samma lavendel i en kruka.

Det är oftast inte svårt att få lov att göra tillfälliga arrangemang på en allmän plats. Men det kostar. Markupplåtelseavgiften är inte att leka, speciellt om det är ett kommersiellt projekt, t ex skulle det kosta cirka 50 000 kr att hyra hela Stortorget en dag. Men när det handlar om att på permanent basis göra stadsplatser trevligare, så stöter man på problem. Det låter sig inte göras på samma enkla sätt som att ordna en festival en sommarhelg. Säg att vi nu vill ha kvar den här koloniträdgården på S:t Knuts torg. Det låter sig inte göras lika lätt som etableringen av den på en tillfällig basis. Nu är inte detta aktuellt eftersom Koloniträdgården är en tillfällig installation och bara är intressant på det viset. Om den dag kommer då någon vill permanenta den så förlorar den sin status som konstinstallation, den blir då ett monument eller en möbel i det offentliga rummet.

Men projektet syftar till att invånare ska saken i egna händer och vara med och bestämma hur t ex S:t Knuts torg ska se ut. Om projektets folkbildande strävan leder till ett sådant utökat agerande återstår att se. Det handlar då om att bearbeta förvaltningar och politiker från olika plan med sin idé. Det är dock inte alls omöjligt att få igenom en idé speciellt om det handlar om brukarrätt för en mark som staden inte ändå tänkt göra något med och som bara står och "kostar driftspengar". Men i Sverige är vi inte lika vana vid att använda oss av brukarrätt som i t ex Danmark och USA. Brukar rätt är också omdiskuterad speciellt i USA där organisationer får brukanderätten över parker och förvandlar den offentliga marken till en mer privat. Brukar rätt innebär att t ex en förening tar över skötsel av en bit stadsmark, det handlar dock inte om att man regelrätt äger den.

Hur Koloniträdgården på S:t Knuts torg fungerar

Skiss: Sabina Jallow 2003

Koloniträdgården på S:t Knuts torg är uppbyggd ovanpå gatstensbeläggningen på torget upp till 1.20 m över marken och är 120 kvadratmeter. Den är byggd som en mötesplats mer än en odlingsplats. Stora tråg fyllda med jord och makadam används för odling samt mindre blomsterlådor och krukor. Ena hörnet markerat på skissen "terass" kommer att användas som en mindre scen ibland för arrangemang.

Koloniträdgården på S:t Knuts torg är ett nollbudget projekt, nästintill helsponsrat och med ett anslag på 5 000 kronor från Miljöförvaltningen som mestadels gått åt till spik. Arbetsinsatserna är på frivillig basis. Detta kan man jämföra med gestaltningen av Gustav Adolfs torg som kostade cirka 7 miljoner att genomföra.

Vem som vill får boka in sig för egna arrangemang på koloniträdgården. Dessa blir då arrangörer och får själva stå för eventuella kostnader samt tillstånd vid större arrangemang. Det är också möjligt att tillföra processen något. Koloniträdgården blir på det viset inte färdig förrän i slutet av december när den är tänkt att läggas ned. Det är givetvis också en plats där man bara kan sitta ner och sola, vila eller umgås.

Det kommer att vara en vernissage preliminärt i slutet av juni med ett större arrangemang. Det kommer också i projektet ingå några andra arrangemang i linje med projektets natur. Dessa är nu under planeringsstadiet.

Samarbetspartners

Public Globality Gardens är ett projekt som bygger på samarbete. Samarbetet ser ut så att de som ingår i projektet får till stora delar full frihet och också då ansvar för processen.

De samarbetspartners som idag ingår är Konstfrämjandet Skåne, ABF i Malmö, Naturskyddsföreningen i Malmö samt landskapsarkitekten Sabina Jallow.

Konstfrämjandet Skåne gick via verksamhetsansvarig Eva Månsson tidigt in i projektet och är en organisation som sedan tio år har förnyat verksamheten med samtidskonstoriering med folkbildningsmål som inriktning. Man har bl a initierat Konst på arbetsplatser och konstfilmvisning i Slottsparken i samarbete med Lennart Alves. Konstfrämjandet har bistått med att vara den organisation som projektet *Public Globality Gardens* söker fondanslag genom, etablerat kontakter till bl a ABF samt är sparring-partner.

ABF i Malmö är arbetarrörelsens folkbildningsorganisation och är ett studieförbund som söker etablera sig i lokalområdet. Huvudkontoret är placerat i närheten av Koloniträdgården på S:t Knuts torg. Verksamhetsansvarig är Conny Pettersson.

Naturskyddsföreningen kommer att förlägga årets prisutdelning av Miljöholken på Koloniträdgården på S:t Knuts torg samt en kompostföreläsning av kompostexperten Karin Persson.

Sabina Jallow är tredjeårsstudent på den femåriga landskapsarkitektutbildningen, Lantbruksuniversitetet, Alnarp samt amanuens på bl a formlärarkurser som hålls på skolan, har ett flertal reella projekt utanför skolan. Som bakgrund har hon förberedande praktiska konststudier.

Det är för att "kopiera" den riktiga världen som det är viktigt att ha med en landskapsarkitekt i processen. När man gestaltar stadsplatser på "riktigt" har man ofta landskapsarkitekter med. Det som skiljer detta projekt åt från "riktiga" gestaltningar är att det är ett samarbete mellan landskapsarkitekt, projektledare, konstnärligt koncept, medhjälpare direkt. Annars är det ofta en mängd enmansarbete som sammanförs.

I samtal och dialoger har det framkommit att det råder en stor brist på samarbete mellan konstnärer, landskapsarkitekter, projektledare, byggherrar osv. saknas och att det finns ett stort växande intresse för ett sådant. Detta för att skapa intressanta och nya sorters stadsrum för att undvika stereotyper av stadsrum och andra gestaltningar. Projektet vill mana fram till ovanliga konstellationer för samarbete, konstellationer som byts ut och där man arbetar mer sida vid sida med varandra. Gestaltningar av stadsrum bör därför inte vara enbart ritbordsarbete utan bör ske ute i själva stadsrummet. Detta kräver mer tid, eftersom om man arbetar ute i stadsrummet så kommer man direkt i dialog med folk som använder stadsrummet. Genom att själv vara med och skapa i stadsrummet har jag som projektledare och Sabina märkt att vi hela tiden stoppas upp i processen av nyfikna, av att vi får delegera arbete till medhjälpare, arbete som inte alltid är effektiv och inte alltid blir bra genomfört, men det har tillfört oss och processen en mängd erfarenheter om sådana saker som hur mycket man måste styra arbetet och vilken typ av samarbete som är realistiskt.

Samarbetspartners informeras om konceptet i projektet. I samarbetet med ABF har jag som kreativ producent i projektet t ex önskemålet att man vid arrangemang ber publiken ta med sig sin egen stol och

pick-nick. Detta för att inte det ska skapas en producent och en konsument, alla ska på något sätt delta med något i projektet.

Frihet är inte en självklarhet även om projektledare säger att det är så. Det var landskapsarkitekten Sabinas första reaktion: "Hur vill du att det ska se ut?" frågade hon. Men det är en viktig aspekt i projektet då det inte är meningen att jag som projektledare ska vara den som gestaltar eller arrangerar utan att konceptet ska vara en bild av staden och de som bor i den. Man kan säga att om inget sker på Koloniträdgården på S:t Knuts torg så är det också en bild av stadens tillstånd och att ett folk får den stad de "förtjänar". Därför ser jag min roll som kreativ producent i projektet som någon som ska "försvinna" från projektet och överlämna det till staden själv, till dess invånare.

Tidsaspekten

Det finns några olika tidsaspekter i *Public Globality Gardens* som ger projektet dess karaktär. Det är att projektet har delar som inte är permanenta, och det är processens snabba genomförande i tid

Koloniträdgårdens varaktighet är en odlingssäsong, dvs. från maj - december, då grönkålen kan plockas. Sedan är det tänkt att installationen ska tas bort. Seminariet "Hållbarhet i staden och gröna aktiviteter" hålls i höst. Det är viktigt att Koloniträdgården på S:t Knuts torg inte blir ett monument. Detta för att dess intifiering inte är en demokratisk process och projektet syftar att skapa en utgångspunkt för att invånare i Malmö själva ska verka för deltagande i stadsrummets gestaltning. Koloniträdgården på S:t Knuts torg ska ses som en generator för detta. Kan man göra en trädgård mitt på ett torg så kan man också göra annat som det finns drömmar om att skapa. Det är för att skapa möjligheter i medborgarnas medvetande.

Projektets snabba genomförande är viktigt. I mitten av januari 2003 presenterade projektet första gången på Miljöförvaltningen och nu konkretiseras det. Det dynamiska i förloppet förstärks genom att det fortfarande är överraskande att man bygger en koloniträdgård mitt i stan. Nästa år hade det inte varit samma effekt, då hade man varit mer van vid tanken. Nästa år är det dags för reaktionerna över detta att ta form. Det är då den verkliga gestaltningen av stadsrummet kan göras.

Deltagarperspektivet

Public Globality Gardens har avsikt att föra en dialog med allmänheten. Men hur gör man en sådan dialog vettig? Det finns inga förankrade metoder som används i stadsplaneringsprocesser, man provar sig mer fram och i vissa av de processer som har genomförts i Malmö stad, bl a Möllevångsgruppens arbete, och man håller på Miljöförvaltningen på med att sammanställa ett material kring medborgarinflytande.

I processerna provar man sig fram och håller sig mestadels till sunt förnuft, ekonomiska ramar och tidsaspekter. En återkommande modell är s k "fokusgrupper". Detta innebär att man skickar ut information till alla hushåll i ett givet område och sedan bland de som anmäler sitt intresse väljs en så heterogen grupp ut som möjligt. Vid ett sådant möte på Lindeborg var det tydligt att de flesta deltagarna var medelålders barnföräldrar samt pensionärer. Petra Kling, informatör på Stadsmiljöavdelningen Gatukontoret, sa att fast man försökt göra gruppen så bred som möjligt hade man inte fått med ungdomarna. Detta hade den effekten att man såg

ungdomarna som ett problem eftersom de kör moped där de inte får och är en risk för småbarnen. Den andra effekten av denna frånvaro är att ungdomarnas intressen inte tillgodosetts, det var ju ingen där som förde deras talan. Man arbetar från Gatukontorets sida inte utifrån något demokratikoncept utan kör en "light-version" enligt Petra Kling. Det är första gången som hon arbetar med detta boende koncept och underifrånperspektiv. Howard Liddell som arbetat med Farfield Housing Estate, Perth i Skottland påtalar hur viktigt det är när man samlar människor till samråd att man använder professionella till detta.

Vilken teknik man använder är mycket viktigt. Det handlar om processer. Använd inte amatörer till detta.⁵³

På Gatukontoret har man varken något skrivet material om detta ännu inte heller någon form av utvärdering av det arbete som har gjorts. Det är bara i de "perifera" stadsdelarna, som t ex Lindeborg som dessa metoder används, dvs platser där i stort sett bara de boende rör sig. När det gäller de centrala allmänna platserna i Malmö, är det helt "topp"-styrt på det viset att Gatukontoret använder sig av interna arkitekter alternativt tar in en utifrån. Ett sådant externt val gjordes för Gustav Adolfs torg, när den nästintill kultförklarade Sven-Ingvar Andersson, en svenskfödd landskapsarkitekt som bor och arbetar i Köpenhamn, utformade torget.

För att få ett fungerande medborgardeltagande krävs att en metodik skapas, att professionella för detta ändamål tas in och att medborgardeltagande sker redan när processen börjar, så att man får vara med och ta fram förslag. Om man bara får vara med och tycka till om färdiga förslag blir det inte medborgardeltagande.

Sammanfattning

Public Globality Gardens är en konstnärlig strategi som har som grundläggande bakgrund i mitt engagemang i en lokal plats under ett flertal år. Projektet är ett led i ett tidigare arbete som inte bara har mig som innovatör. Ursprunget till projektet är kampen för att bevara Kalkbrottsgatans odlingslottsområde, detta är också fortfarande viktigt även om det under processen med projektet har framkommit andra aspekter som vikten av förgröning av hela Malmö stad.

Även om det ännu inte går att evaluera *Public Globality Gardens* har det i nuvarande tillstånd lett till diskussioner och samtal med förbipasserande och boende. Sabina och jag är nu kända ansikten kring torget och man "bevakar" projektet, om hur arbetet fortskrider. När folk kommer förbi ber vi dem att tillföra saker till kolonin, t ex en planta, eller att förodlas till oss eller hämta en kanna vatten. Det finns ett stort sug efter sociala samlingsplatser i Malmö.

Som vi har sett råder det en stor brist på grönyta i Malmö detta tillsammans med de centrala direktiven om en utökad medborgerligt deltagande borde vara ett ypperligt tillfälle för Malmö att utveckla sig som en förebild för framtida stadsutveckling. För detta arbete krävs en vision för att

⁵³ Urban Renewal, Gäddan, Malmö Högskola, 030207

utveckla alla delar i staden, inte bara i fragment. Det finns en tröghet i systemet som gör att många beslut tappar sin fräschör genom att manglas genom många instanser, detta är något som *Public Globality Gardens* visar upp hur det tvärtemot kan gå mycket fort att sätta igång. Detta kräver att man har alla samarbetspartners med i processen så att det inte ska malas i enskilda processer. Beslutsprocesserna mal långsamt för att det demokratiska systemet fungerar så, men som vi har sett så är det inte så demokratiskt sett bra process idag. På det viset kan man prova arbeta på andra mer innovativa sätt för att se om det leder till högre grad av demokrati, visionära gestaltningar och en bild av Malmö som en stad som vågar sticka ut hakan.

Det är alltid en chansning att göra så. När vi stod på torget med 350 lastpallar och en mängd annan återvinningsmaterial visste inte heller jag om det skulle bli något. Det går att göra något för en liten summa pengar och med frivilligt arbete. Om man tänker på den ansvarskänsla som man får genom att låta folk vara med och bygga i staden, så kan det vara en vinst på många sätt att applicera något av konceptet för gestaltningen av Koloniträdgården på S:t Knuts torg när man förändrar t ex andra torg i staden. När nu Stortorget står på tur att gestaltas, kan man inte låta fantasin flöda lite då? Kan vi inte få komma undan ytterligare ett torg som ser ut som resten av Sveriges, som om det vore en mall som man gick efter? Varför inte redan nästa år ändra strategi i Malmö stad, mycket finns att vinna på starka visioner.

Malmö har en stark historia något som malmöborna inte alltid är vissa om. En sådan historisk styrka är koloniområdena. Men mycket i Malmö går under grävskopornas skyfflar och grävs ned i minnenas skrymslen. Detta kan man nu ändra på genom att skapa och ordna för att Malmö etablerar sig som den främsta kolonistad som den faktiskt är. Hur kan man förnya kolonisystemet och vilken är den framtida odlingsmöjligheten för malmöborna som bor mitt i stan. Koloniträdgården på S:t Knuts torg är ingen vanlig odlingslott. Den är anpassad efter det behov som finns på platsen, den tillförs också saker som vi inte alltid förväntar oss, eftersom det är flera som lägger sig i processen.

Internationellt sett finns en stark tendens att kapitalet styr över vad som sker med vår mark. Men det finns inget som säger att detta förhållandet inte går och ska förändras. Det finns många värden som kan räknas in i ekonomisk tillväxt som t ex folkhälsa, social trivsel, kulturella värden, miljöfrämjande åtgärder osv. Nästintill allt går att genomföra om bara folk vill. Det krävs därför att allmänheten tar sitt ansvar för den demokratiska processen i Malmö. Den frihet som Stadsbyggnadsnämnden har idag att ta beslut ostört beror på att vi som medborgare inte reagerar tillräckligt.

Jag har påtalat hur viktigt det är med att föra dialoger och samtal, det är också mycket viktigt att det blir fler diskussioner. Utan att diskutera och samtala mycket kan man inte lära sig att vitalisera debatten. Man kan inte alltid få rätt, men man har rätt att säga vad man tycker och föra en dialog om det, och ju vettigare argument man har och ju vältaligare man är desto fler lyssnar på en.

Utän samarbete blir det ingen förändring. Det finns heller ingen anledning att ändra riktning i en stad om bara en tycker att det ska vara så. Det är viktigt att *Public Globality Gardens* inte bara har en avsändare. Ju fler som "adopterar" projektet och ser det som sitt desto mer lyckat är det. Samarbetet föder nya idéer som inte en persons fantasi kan generera. För att få lov att göra detta krävdes en del förankring innan. Denna förankring gjordes via intervjuer som genomfördes främst under perioden januari - april 2003. En ansökan om rent juridiskt tillstånd gjordes dessutom via polismyndighet samt tillståndsenheten på Gatukontoret i Malmö.

Till sist vill jag påpeka att humor är ett starkt vapen. Det galna i att "flytta" sin kolonilott till ett torg i stan, det lika galna påhittet att lägga gräs på en parkeringsplats i Vellinge, genererar ett flöde av fantasier hos folk. Fantasier är en utlösande faktor till visioner. Vem som helst kan faktiskt bidra till att utveckla sin stad. Det är också därför som vem som helst är inbjuden till att tillföra något till Koloniträdgården på S:t Knuts torg. Det blir intressantare så. Men det krävs att någon vill ta rodret och styra, för det blir ingen vision om det inte finns en kapten som styr skeppet.

Referenser

Litteratur

Henri Lefèbvre, *Production of Social Space*

Rosalyn Deutsche, *Evictions*, "Agoraphobia"

Gröna områden i planeringen, s 13, Boverket, 1999

Pontus Almén och Bo Andersson, *Kolonirörelsen i Malmö 100 år 1895-1995, 100 år som kolonist*, s 112,

Föreningen för samhällsinformation, FFSI, Malmö, 1995

Henri David Thoreau, *Skogsliv i Walden*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1990

Efterskrift av Christine North, Voltaire, *Candide, Naturens son*, Bokfrämjandet, Uddevalla, 1969

Jean-Jacques Rousseau, "Hur har olikheten mellan människorna uppkommit och stöder den sig på naturlagen?", avhandling över den fråga som framställts av akademien i Dijon

Helena Fernandez, *Varför är det så fullt? -om bilen som samhällsplanerare*, Pennan, 1993

Intervjuer, samtal

Birgitta Gisby, Agenda 21 informatör, Miljöförvaltningen, 030124

Nette Sjögren, ansvarig för miljöfrågor, Studieförbundet 030202, 030224

Tor Fossum, arkitekt, LIP-kontoret, 030205

Annika Kruse, ekolog, LIP-kontoret, 030205

Gunnar Ericson, stadsträdgårdsmästare, Stadsmiljöavdelningen, Gatukontoret, 030205

Olov Tyrstrup, Generalplansarkitekt, Stadsbyggnadskontoret, 030205

Anders Rubin, Boende- och stadsmiljöråd, Malmö, 030207

John Taylor, landskapsingenjör och projektledare Slotträdgården, Malmö, 030211

Karin Persson, kompostexpert, informatör VA-verket, författare 030213

Per-Olof Hallin, verksamhetsansvarig Teknik och Samhälle, Gäddan, Malmö högskola, 030214

Jan-Olof Johansson, förvaltare Tomtbyrån, Fastighetskontoret, 030417

Christer Brandt, stadsdelsordförande (s) Fosie, 030219

Lena Halldenius, fil mag praktisk filosofi med inriktning politisk filosofi, 030220

Tone O Nielsen, curator, 030402

Cecilia Hansson, informatör Stadsbyggnadskontoret, 030226

Katarina Borg, landskapsarkitekt, Stadsbyggnadskontoret, 030226

Bertil Kaa Hedberg, konstnär och bildlärare, Petriskolan, 030310

Eva Renntun, journalist som skriver om offentliga rum i Malmömagazinet, 030317

Jan de Neergaard, scenograf som arbetar med bl a landskapsarkitektur, Köpenhamn, 030319

Björn Gudmundsson, politisk sekreterare (s) som arbetar med demokratiutveckling, 030320

Karin Stomberg, informatör Stadsdelsförvaltning Centrum, 030320

Nils T Svensson, stadsdelsordförande (s) Centrum, 030401

Björn Lagerbäck, ledamot (fp) i Stadsbyggnadsnämnden, 030403, 030416

Göran Falck och Birthe Müller, staben, Stadsbyggnadskontoret, 030410

Inggerd Svensson, ordförande Stadsmiljögruppen, stadsdelsförvaltning Limhamn-Bunkeflo, 030408

Cecilia Tunbjaer, informatör, stadsdelsförvaltning Södra Innerstaden, 030409

Artiklar

- "Lyckligt lottade grannar hotas av lyxbygge", Sydsvenskan 000820, del C
"Buchardt får som han vill", Sydsvenskan 030405, del C
"Alla som vill bygga i Malmö kommer att få göra det", Vårt Malmö, nr1, mars 2003
"Sätt fart på bostadsbyggandet", Sydsvenskan, 030401
"Heta Malmöregionen en myt", Sydsvenskan, 022227, del A
"Skämtsam start på samarbetet", Sydsvenskan, 030402, del C

Lagar

- Utsädesförordningen § 2 punkt 6
Torghandelsstadga för Malmö kommun, stadsfullmäktiges protokoll 14/12 1995, §224, bilag 161

Rapporter, yttrande

- Rapport 98 i serien Levnadsförhållanden, 27 mars 2003, Statistiska Centralbyrån, Sverige
Yttrande angående Miljöprogram för Malmö stad 2003-2008, Limhamns Miljöförening, Limhamn 030414

Webb-sidor

- url:<http://gungardens.kulturservern.se>
url:<http://www.scb.se/statistik/mi0805/mi0805dia1.asp>

Övrigt

- Runåbergs frökatalog 1999
Rolf Pålsson, e-mail, 000814
Stadsbyggnadsprocessen i Malmö, Stadsbyggnadskontoret
Seminarier "Urban renewal", Gäddan, Malmö Högskola, 030207
"Avvaktande år för Malmös näringsliv", Malmö-framtidsstaden, annonsbilaga, Innovator, 030326
Möte stadsmiljögruppen, stadsdelsförvaltningen Limhamn-Bunkeflo, 030410
"Hammars park-bra bostäder med rimlig hyra", Tävlingsprogram januari 2003, Fastighetskontoret, Malmö stad
Årsmöte Kalkbrottsgatans odlareförening, Sibbarp, 030411
Uppsägningsbrev "Till samtliga kolonister på Kalkbrottsgatans koloniområde", Jan-Olof Johansson, Malmö 030305
Fokusgruppsmöte på Lindeborg, Petra Kling och Anders Brammé, 030203